



Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin

- työväline groomingin puheeksiottoon lasten kanssa

Jenni Sten

2021 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin
- työväline groomingin puheeksiottoon
lasten kanssa

Jenni Sten
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2021

Jenni Sten

Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin - työväline groomingin puheeksiottoon lasten kanssa

Vuosi

2021

Sivumäärä

47

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa puheeksi ottamisen väline netissä tapahtuvan groomingin käsittelemiseen lasten kanssa. Välineeksi valikoituivat kortit, jotka suunnittelin yhteistyössä työelämäkumppanini Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Korttien tärkeimpänä tavoitteena on lisätä ammattilaisten tietoa groomingista ja uskallusta ottaa asia puheeksi matalalla kynnyksellä lapsia kohdattaessa. Korttien avulla aikuinen voi tukea lapsen valmiuksia ymmärtää mitä grooming on, miten siltä voi suojautua ja miten toimia, jos joutuu sen kohteeksi.

Opinnäytetyössäni keskityin netissä tapahtuvaan groomingiin, jolla tarkoitetaan aikuisen lapsen kohdistamaa seksuaalisesti tavoitteellista toimintaa kuten seksuaalissävyytteistä viestittelyä, alastonkuvien pyytämistä tai lähettämistä. Tekijän päämääränä voi olla myös tapaamisen toteuttaminen netin ulkopuolella. Grooming on ilmiönä moninainen eikä sen tunnistaminen ole aina helppoa. Kyseessä on ajankohtainen ja valitettavan usein viranomaisille ilmoittamatta jäävä ilmiö, jota monet lapset kohtaavat netissä päivittäin.

Tarkastelen opinnäytetyöni alussa groomingia eri näkökulmista. Ensimmäisenä tuon esiin väkivallan ja rikoslain näkökulman. Rikoksen tunnusmerkit täyttyvät herkästi, mikäli aikuinen on seksuaalisessa tarkoituksessa yhteydessä alaikäiseen. Toiseksi kuvaan netissä tapahtuvan groomingin piirteitä, jotka ovat aina tapauskohtaisia. Yleisesti voidaan kuitenkin havaita, että tekijällä on seksuaalisia tavoitteita, joihin päästäkseen hän kohdistaa lapsen manipulointia tai esittää suoria ehdotuksia. Kolmantena tuon alan tutkimustiedon pohjalta esiin sen tosiasian, että netissä tapahtuva grooming on haitallista lapsen kehitykselle. Sen uhriksi joutuneet voivat kokea samankaltaisia traumaattisia seurauksia kuin netin ulkopuolella seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneet lapset.

Groomingin käsittelemiseen tähtäävät kortit pohjautuvat tietoon lapsen seksuaalisuuden kehityksestä, sillä asiaa on oleellista käsitellä oikeassa ikävaiheessa. Kortit on suunniteltu niin, että ne ovat helposti käyttöön otettava väline, jonka avulla ammattilainen saa tuen groomingin käsittelyyn ja antaa lapselle luvan puhua asiasta. Puheeksi ottamisen on tutkimuksissa todettu suojaavan lasta groomingilta.

Korttien kehitysvaiheessa sain palautetta lasten parissa työskenteleviltä ammattilaisilta. Lopputuloksena olivat kortit, joiden viitekehyksen, käytön prosessin ja kuvauksen esittelen opinnäytetyössäni. Julkaisuoikeudellisista syistä en kuitenkaan voi liittää niitä osaksi työtä. Korttien ja niiden käyttöohjeen mahdollinen julkaiseminen on sovittu Pelastakaa Lasten oikeudeksi. Opinnäytetyön prosessin kuvaus ja arviointi on esitelty työni lopussa.

Asiasanat: Grooming, netti, lastensuojelu, puheeksiotto, seksuaalikasvatus

Jenni Sten

Enticing Children Into Sexual Activities - Speaking Up Tool For Dealing With Grooming

Year

2021

Pages

47

The purpose of my thesis was to produce a speaking-up-tool for dealing with online grooming with children. Cards were selected as means to speaking-up, and they were designed in collaboration with my working life partner, Save the Children association (Pelastakaa Lapset ry). The most important purpose of the cards is to increase professional's knowledge of grooming and to encourage them to speak-up on a low threshold when encountering children. The cards allow an adult to support a child's ability and readiness to understand what grooming is, how to protect oneself from it, and how to act if one has been subjected to it.

In my thesis, I focused on online grooming, which refers to adult initiated sexually targeted activities towards a child, such as sexually toned messaging, requesting or sending nude pictures. The author's / offender's goal may also be to conduct an offline / face-to-face meeting. Grooming is a diverse phenomenon and it is not always easy to recognize. This is a topical and, unfortunately, often unreported phenomenon that many children face online on a daily basis.

At the beginning of my thesis, I look at grooming from different perspectives. I will first highlight the perspective of violence and the criminal code. The elements of offence are easily met if an adult is in contact with a minor in a sexual intention. Second, I describe the aspects of online grooming, these aspects are always case-specific. However, it can generally be perceived that the perpetrator has sexual objectives, and he or she can subject the child to manipulation or make direct suggestions to attain these objectives. Third, based on research data in the field, I highlight the fact that online grooming is detrimental to a child's development. Those victimized by it may experience similar traumatic effects/ consequences as children who have been victims of sexual violence off-line.

The cards, aimed at dealing with grooming, are based on the knowledge of a child's sexual development, as it is essential to address the matter according to the child's age / stage of development. The cards are designed to be an easy-to-use tool that give professionals the necessary support for handling grooming and allows children to talk about it. Studies have shown that speaking up protects a child from grooming.

During the development phase of the cards, I received feedback from professionals working with children. The end result was the cards, the frame of reference, process of use and description of which I present in my thesis. However, due to publishing rights, I cannot present the cards in the thesis. It has been agreed that the publishing rights of the cards and their instructions belong to Save the Children association (Pelastakaa Lapset ry). The description and evaluation of the thesis process is presented at the end of my work.

Keywords: Grooming, internet, child protection, speaking-up-tool, sexual education

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet.....	8
3	Mitä on grooming?.....	9
3.1	Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta ja rikoslaki.....	10
3.2	Netissä tapahtuvan groomingin piirteitä.....	13
3.3	Groomingin vaikutukset lapseen	16
4	Grooming seksuaalikasvatuksen näkökulmasta.....	18
4.1	Lapsen seksuaalinen kehitys ”Seksuaalisuuden portaat” -mallin mukaisesti	20
4.2	Seksuaalikasvatuksen standardit ja seksuaalikasvatus opetussuunnitelmassa.....	22
4.3	Groomingin puheeksiotto	24
4.4	Seksuaalikasvattajan arvot ja asenteet	25
5	Kehittämistyön tuotos	27
5.1	Puheeksioton välineen taustateoria	28
5.2	Korttien käytön prosessin kuvaus	30
5.2.1	Kortti 1: Nettikuulumiset.....	31
5.2.2	Kortti 2: Netti ja kaverit	32
5.2.3	Kortti 3: Jos tulee outo olo?	33
5.2.4	Kortti 4: Omat rajat netissä.....	34
5.2.5	Kortti 5: Kerro turvalliselle aikuiselle	35
5.2.6	Kortti 6: Tunne.....	35
6	Opinnäytetyöprosessi	36
6.1	Prosessin vaiheet ja arviointi.....	37
6.2	Tuotoksen arviointi	40
6.3	Eettisyyden ja luotettavuuden pohdinta.....	41
7	Pohdinta	42
8	Lähteet	43
	Kuviot	47

1 Johdanto

”Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö somessa on hälyttävän yleistä - mitä se tarkoittaa ja miten ongelmaa voidaan torjua?” Näin Yle uutisoi elokuun 26. päivänä 2021 juuri opinnäytetyöprosessini loppusuoralla. Olen kiitollinen siitä, että saan työni kautta osallistua tärkeän ja ajankohtaisen ongelman torjumiseen. Lasten suojeleminen on yksi yhteiskunnan merkityksellisimmistä tehtävistä ja siksi toivon, että voin työni kautta olla lisäämässä tietoa, joka voi turvata lasten kehitystä.

Oma kiinnostukseni seksuaalikasvatuksellisia teemoja kohtaan on herännyt työskennellessäni lasten kanssa lähes kaksi vuosikymmentä kirkon nuorisotyössä. Muutama vuosi sitten koulutauduin seksuaalineuvojaksi, mikä toi minulle pyyntöjä pitää seksuaalikasvatustunteja yläkouluilla ja rippikouluissa. Huomasin, että moni ammattilainen kaipaa tukea ja tietoa seksuaalisuuteen liittyvien teemojen käsittelemiseen lasten ja nuorten kanssa. Aloittaessani opinnot Laureassa toivoin, että löytäisin itselleni opinnäytetyöaiheen, joka vahvistaisi osaamistani niin seksuaalikasvattajana kuin sosiaalialan ammattilaisena. Kun minulle avautui mahdollisuus kehittää opinnäytetyön tuotos Pelastakaa Lasten kanssa yhteistyössä, tartuin siihen innolla.

Huhtikuussa 2021 Pelastakaa Lapset julkaisi selvityksen netissä tapahtuvasta lasten houkuttelusta seksuaalisiin tarkoituksiin. Selvityksen mukaan lasten ja nuorten viettäessä entistä enemmän aikaa digitaalisilla laitteilla kasvaa riski joutua netissä tapahtuvan seksuaalisen houkuttelun eli groomingin kohteeksi. Lapset tarvitsevat tietoa, jotta he voisivat tunnistaa ilmiön ajoissa, tukea asian eteenpäin saattamisessa sekä turvallisia aikuisia, jotka ovat perillä ja kiinnostuneita siitä, mitä lapset kohtaavat netissä. Aikuisen osoittama kiinnostus lasta kohtaan toimii lasta seksuaaliväkivallalta suojaavana tekijänä. (Pelastakaa Lapset 2021a, 36-38.)

2 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen kehittämistyö, joka toteutettiin yhteistyössä Pelastakaa Lasten Lasten suojele ja Nettivihje -toiminnon kanssa. Järjestön huhtikuussa 2021 julkaiseman selvityksen ”Grooming lasten silmin - selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä” tulosten pohjalta kirjatuissa suosituksissa mainitaan, että lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten tietoa groomingista tulee lisätä ja seksuaaliväkivallan puheeksiottoa tulee vahvistaa niin, että se on strukturoitua ja rutiininomaista. (Pelastakaa Lapset 2021a, 39.) Työni vastaa tähän tarpeeseen ja tarkoitukseni on tuottaa lasten kanssa työskenteleville

ammattilaisille seksuaalikasvatuksen työväline groomingin käsittelyyn. Tavoitteena on työvälineen avulla lisätä ammattilaisten tietoa groomingista ja tukea asian puheeksi ottamista matalalla kynnyksellä lapsia kohdattaessa.

Opinnäytetyöni on noudattanut konstruktivistista tutkimusmallia. Edellä kuvattuun kehittämistarpeeseen on vastattu suunnittelemalla asiantuntijayhteistyössä puheeksi ottamisen kortit. Prosessi on alkanut kehittämistarpeen kartoittamisesta ja perustelusta edeten korttien suunnitteluun. Toteutusvaiheessa yhteistyö asiantuntijaverkoston kanssa on ollut reflektivoivaa ja vuorovaikutuksellista. Arvioinnin avulla tuotos on kehitetty lopulliseen muotoonsa. Valmiit kortit on opinnäytetyön valmistumistilanteessa suunniteltu julkaistavaksi Pelastakaa Lasten toimesta keväällä 2022. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 52-54.)

Läpi opinnäytetyöni kulkee punaisena lankana seksuaalikasvatuksen merkitys lasta seksuaaliväkivallalta suojaavana tekijänä. Käytän työssäni termiä lapsi tarkoittaessani alle 18 -vuotiaita henkilöitä. Työni koostuu aiheen teoreettisesta viitekehystä, jonka ensimmäisessä vaiheessa (luku 3) kuvaan, mitä grooming on, miten se näyttäytyy rikoslain näkökulmasta, minkälaisia muotoja se saa netissä ja kuinka se vaikuttaa lapseen. Toisessa vaiheessa (luku 4) tuon esiin tietoa lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja kerron tekijöistä, jotka voivat lisätä lapsen riskiä joutua groomingin uhriksi tai suojata siltä. Tämän jälkeen kuvaan, minkälaiset standardit ohjaavat lapsille annettavan seksuaalikasvatuksen sisältöä. Työn teoreettisen viitekehysten pohjalta perustelen luvussa 5, minkä ikäisille lapsille groomingin strukturoitu puheeksiotto tulisi kohdentaa. Samassa tuon esiin arvoja ja asenteita, joista groomingia lasten kanssa käsittelevän aikuisen on tärkeä olla itsensä kohdalla tietoinen. Tämän jälkeen kuvaan opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden eli ammattilaisille suunnatut kortit groomingin käsittelemiseen lapsen kanssa. Korttien tavoitteena on antaa ammattilaisille tietoa groomingista ja tukea sen käsittelemiseen lasten kanssa sekä toisaalta parantaa alaikäisten taitoa tunnistaa ilmiötä, jotta he voisivat suojautua siltä ja puhua siitä. Valmiita kortteja en kuitenkaan voi julkaista oikeudellisista syistä osana opinnäytetyötäni, sillä korttien julkaisuoikeudet on Pelastakaa Lapsilla. Korttien julkaisuajankohdaksi on suunniteltu kevättä 2022. Lopuksi kuvaan opinnäytetyöni prosessia (luku 6), pohdin sen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä esitän omaa pohdintaani aiheesta luvussa 7.

3 Mitä on grooming?

Grooming on englanninkielinen sana, jolla viitataan kaikkeen siihen, mitä ihminen tekee näyttääkseen puhtaalta ja hyvältä, esimerkiksi laittautuessaan treffeille. Myös eläinten hoidon yhteydessä tai hiihtoladun hoidossa käytettävä termi viittaa huoliteltuun lopputulokseen. Viime

vuosina grooming-termiä on alettu käyttää puhuttaessa rikollisesta toiminnasta, jossa tekijä houkuttelee lasta yhteyteen kanssaan kohdistukseen tähän seksuaalisia tekoja. (Cambridge Dictionary 2021.)

Suomen kielessä ei ole tällä hetkellä sujuvaa vastinetta, jolla voisi kuvata aikuisen lapsen kohdistamaa houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin. Tämän vuoksi groomingista on tullut käsite, joka on yleisessä käytössä alan artikkeleissa ja kirjallisuudessa. Tässä luvussa esittelen groomingin pääpiirteitä.

3.1 Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta ja rikoslaki

Groomingin vakavuuden ymmärtämiseksi on tärkeää oivaltaa, että se on yksi väkivallan ilmenemismuoto (Kuvio 1). Maailman terveysjärjestön (WHO) määritelmä väkivallasta huomioi sekä henkisen että fyysisen väkivallan: ”Väkivalta tarkoittaa *vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että tämä kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan.*” (THL 2020, 3). Seksuaaliväkivallalla, joka on väkivallan alakäsite, tarkoitetaan tekoja, joilla loukataan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä. Väkivalta rikkoo aina ihmisen turvallisuuden tunnetta niin aikuisella kuin lapsellakin. Seksuaaliväkivalta loukkaa ihmisen syvimpiä ja intiimeimpiä osa-alueita ja siksi seksuaaliväkivallan uhriksi joutuminen voi olla erittäin traumatisoivaa. Seksuaaliset teot, jotka pohjautuvat vapaaehtoisuuteen, tuottavat mielihyvää, mutta väkivalta puolestaan on yleensä voiman- ja vallankäyttöä, joka aiheuttaa pelkoa ja turvattomuutta. Seksuaaliväkivallasta aiheutuva häpeä ja syyllisyys saa usein lapsessa aikaan salailua eikä hän siksi uskalla pyytää ja hakea apua. (THL 2020; Tasa 2020, 31-32.)

Usein näkee käytettävän ilmaisuja ’lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö’ tai ’seksuaalinen väkivalta’, joista edellä mainittu sisältyy myös lakitekstiin. Viime aikoina on seksuaalikasvatusta käsittelevässä keskustelussa huomautettu, että nämä käsitteet viittaavat tekijän tavoitteisiin, sillä lapsen näkökulmasta väkivallassa ei ole kyse seksuaalisesta kokemuksesta tai mistään hyvästä. Tämän vuoksi ei tulisi puhua hyväksikäytöstä. (THL 2019; Tasa 2020, 31-32.) Lakitekstissä tunnetaan myös ilmaisu ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva”, mikä lapsiin liittyvissä rikoksissa viittaa käytännössä materiaaliin, jonka ottamiseen liittyy lapsen kohdistuvaa väkivaltaa.



Kuvio 1: Grooming on yksi väkivallan ilmenemismuoto

Groomingissa on kyse aikuisen tai lasta selvästi vanhemman henkilön tavoitteellisesta toiminnasta, jolla tekijä yrittää houkuttaa lasta näennäisesti vapaaehtoiseen kontaktiin kohdistukseen tähän seksuaaliväkivaltaa netissä, sen ulkopuolella tai molemmissa ympäristöissä. Rikoslain näkökulmasta jo 15-vuotias voi syyllistyä lapsen houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin, koska Suomen lain mukaan 15-vuotias on rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan. Houkuttelupykälä jättää oikeuden arvioitavaksi tapaukset, joissa teon kohde on suojaikärajan ylittänyt 16-18-vuotias lapsi. Tekijän päämääränä voi olla esimerkiksi oman seksuaalisen tyydyttymisen saavuttaminen, taloudellinen kiristäminen tai alaikäiseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuva- tai videomateriaalin haltuun saaminen. Vaikka rikoslain houkuttelupykälä viittaa groomingiin, on tärkeä tiedostaa, että groomingprosessissa toteutuvat teot voivat täyttää rangaistusasteikolla vakavampienkin rikosnimikkeiden piirteitä esimerkiksi lapsen hyväksikäytöstä. Lyhimmillään groomingissa voi olla kyse vain yksittäisestä yhteydenotosta, mutta joissakin tapauksissa se on voinut jatkua jopa kuukausia. Riippumatta groomingin kestosta aikuisten on tärkeä tiedostaa se, että lapsi joutuu siinä rikoksen kohteeksi. Tolvanen ja Forss (2013) toteavat rikoslain (39/1889) houkuttelupykälän (20. luku 8b§) pitävän rangaistavana a) lapsen houkuttelua sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin kuviin, b) houkuttelua hyväksikäyttörikokseen, c) houkuttelua seksuaalisiin tekoihin korvausta vastaan tai d) järjestettyyn sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan esiintymiseen houkuttelu. Yleistäen voidaan sanoa, ettei aikuisen tule koskaan olla seksuaalisesti yhteydessä lapseen ja lapseen kohdistuva seksuaalinen teko on aina lapsen kehitykselle haitallista. (Tolvanen & Forss 2013, 2-3,7, 21; Nikolovska 2020, 15-17; Sillfors 2020, 22-27; Tasa 2020, 34.)

Sexting eli seksuaalissävyytteinen viestittely saatetaan toisinaan sekoittaa groomingiin, joten siitä on hyvä lyhyesti mainita. Sexting voi sisältää seksipuheita tai paljastavien kuvien lähettämistä viestittelyn osapuolten kesken. Oleellista on, että toiminnan lähtökohtana on aina suostumus. Vapaaehtoisuuteen perustuvana se voi olla hauskaa ja intiimiä suhteen virittelyä esimerkiksi seurustelevalle parille. Omien intiimien asioiden tai kuvien jakamisessa on kuitenkin aina riskinsä, joista on tärkeä olla tietoinen ja esimerkiksi seurustelusuhteen päättyessä voi olla aihetta sopia, mitä osapuolille jäävien materiaalien kanssa tehdään. Viestittelystä voi tulla rikollista, jos videoita tai kuvia lähetetään tai annetaan luvatta muille osapuolille. Sekin on mainittava, että lain näkökulmasta ongelmallista on seksuaalisesti virittyneiden kuvien säilyttäminen esimerkiksi puhelimen muistissa, mikäli kuvassa esiintyy alle 16-vuotias lapsi, vaikka sen ottaminen ja lähettäminen olisi perustunut vapaaehtoisuuteen. (Moritz & Christensen 2020, 1-2; Tolvanen & Forss 2013, 5-7; Europol 2017, 7; Tasa 2020, 33; Väestöliitto 2021.)

Euroopan neuvostossa muodostettiin vuonna 2007 yleissopimus (ETS 201, 25.10.2007) koskien lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Yleissopimuksen tavoitteena oli tehostaa ja yhtenäistää lainsäädäntöä, joka koskee lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa, sekä vastata kasvaneen ja kansainvälistyneen seksuaalirikollisuuden ajankohtaisiin ilmiöihin. Erityisesti yleissopimuksen 23 artiklaan perustuen Suomen rikoslain (39/1889) 20 luvun 8b§:ään lisättiin vuonna 2011 säännös lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Vaikka kyseinen artikla velvoitti sopimusmaita kriminalisoimaan tieto- ja viestintäteknologian avulla tapahtuvan lasten houkuttelun seksuaalisiin tarkoituksiin, Suomen lainsäädäntö kriminalisoi myös kasvotusten tapahtuvan houkuttelun. Tarve kansainvälisessä yhteistyössä tehtyyn laintarkennukseen liittyy erityisesti netin kautta tapahtuvan seksuaaliväkivallan tunnistamiseen ja torjuntaan. Grooming on laaja ja moniulotteinen ilmiö, jota monet lapset kohtaavat nettimaailmassa. (Tolvanen & Forss 2013, 1-5; Sillfors 2020, 22-27; Tasa 2020, 32.)

Lain näkökulmasta aikuisen lapsen kohdistamat seksuaaliset teot täyttävät herkästi rikoksen tunnusmerkit. Epäillyn rikoksen eteneminen syytteeksi edellyttää todistusaineiston olemassaoloa. Houkuttelurikoksen tutkinnassa tällaisia objektiivisesti havaittavia ulkoisia seikkoja voivat olla esimerkiksi tekijän väärä nettiprofiili, kuvausvälineiden hankkiminen tai tapaamispaikan järjestäminen. Mikäli tämänkaltaisten merkkien lisäksi tekijä kehuu lapsen ulkonäköä sopimattomalla tavalla (”seksy”, ”hottis” jne.), ehdottaa lapselle toimintoja, kuten kainaloon pääsemistä tai tarjoaa alkoholia tai muita päihteitä ilman hyväksyttävää syytä, sitä todennäköisemmin tekijä syyllistyy houkuttelurikokseen, josta voidaan tuomita sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen. Mikäli yhteydenpito tekijän ja lapsen välillä sisältää tekoja, kuten seksuaalisten toimintojen kuvailua, pornon linkittämistä, itsetyydytystä kuvaavien eleiden esittämistä, sukuelinten piirtelyä tai vaatteiden vaihtoa webkameran edessä, syyllistyy tekijä mahdollisesti jo lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, josta tuomio voi olla vankeutta 4 kuukaudesta 4 vuoteen. Tapaamisen ehdottaminen seksin merkeissä taas saattaa täyttää jo lapsen

törkeän seksuaalisen hyväksikäytön yrityksen (1-10 vuotta vankeutta) tunnusmerkistön, mikäli uhri on alle 16-vuotias lapsi ja tekijällä on mahdollisuus toteuttaa teko välittömästi. (Tolvanen & Forss 2013, 1-23; Tasa 2020, 34.)

Laintulkinnat ja rikostulkinnat ovat oma alansa, johon tämä opinnäytetyö ei liity. Menemättä tarkemmin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten lainsäädäntöön on lasten kanssa työskentelevien aikuisten tärkeää tiedostaa se, että groomingiin liittyviä rikosnimikkeitä voi olla paitsi lapsen houkutteleva seksuaaliseen tarkoituksiin, myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen yritys, lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen yritys, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, ihmiskauppa ja paritus tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen tai sen yritys. (Tolvanen & Forss 2013, 1-23.) Tämä kertoo siitä, että lainsäädäntö pyrkii suojelemaan lapsia seksuaaliväkivallalta. Ilmoituskynnyksen pitäminen matalana lainsuojan toteutumiseksi on erityisen tärkeää.

3.2 Netissä tapahtuvan groomingin piirteitä

Groomingia esiintyy, koska joillakin aikuisilla on seksuaalisia motiiveja suhteessa lapsiin. Tällainen aikuinen toimii netissä tai sen ulkopuolella omista tavoitteistaan käsin (kuviot 2). Kun sopiva kohde löytyy, hän kohdistaa lapseen houkuttelua sekä manipulointia ja/tai seksuaalisävytteisiä ehdotuksia, jotka voivat olla hyvinkin suoria. Groomingissa tekijän toiminta on yleensä tavoitteellista. Manipulatiiviset keinot vaihtelevat esimerkiksi syyllistämisestä ja painostamisesta rahalla tai alkoholilla lahjomiseen. Näiden keinojen avulla tekijä pyrkii voittamaan lapsen puolelleen ja ikään kuin yhteistyöhön. Manipuloivan toiminnan seurauksena lapsi saattaa esimerkiksi kokea olleensa vapaaehtoisesti mukana salaisuudessa, vaikka tosiasiallisesti vapaaehtoisuus on johdateltua ja näennäistä. Ehdotukset, joita tekijä esittää kohteelleen, voivat edetä varovaisista toiveista vähitellen fyysisemmiksi tai olla suoria seksuaalisävytteisiä ehdotuksia. (Tasa 2020, 32; Joleby, Landström, Lunde & Jonsson 2020, 159-162; Sillfors 2020, 22-27.)



Kuvio 2: Mistä groomingissa on kyse

Tekijän seksuaalissävyytteiset ehdotukset, jotka voivat olla hyvinkin suoria, moni lapsi kokee osaavansa tunnistaa ja torjua (Pelastakaa Lapset 2021a, 20-21). Manipulointia taas voi olla hyvin vaikea havaita. Craven, Brown ja Gilchrist (2006, 295) kuvaavat psyykkisen groomingin pitävän sisällään tunnesuhteen luomisen lapseen esimerkiksi kehujen ja ystävyysuhteen rakentamisen avulla. Manipulointi voi toteutua palkitseminen ja eri tavoin huomioimisen kautta. Keskustelu tekijän kanssa saattaa muuttua seksuaalissävyytteiseksi pikkuhiljaa niin, että se tuntuu lapsesta normaalilta. Osa tekijöistä oikeuttaa seksuaaliset tekonsa lasta kohtaan kertomalla antavansa lapselle seksuaalikasvatusta ja opettavansa lasta tulevaa elämää varten. Tekijä saattaa myös uhkailla ja syyllistää lasta vaatimalla häntä salaamaan yhteydenpidon esimerkiksi sanomalla, että lapsen vanhemmat olisivat hyvin pettyneitä saadessaan tietää asiasta. Kloess, Hamilton-Giachritsis ja Beech (2019, 84) mukaan tekijä pyrkii kääntämään lapsen luontaisen myötätunnon syyllisyyden kokemukseksi esimerkiksi ilmaisemalla pettymystä, surua tai vetoamalla lapsen viestittelyssä tekemiin lupauksiin. (Sillfors 2020, 24-25.)

Netin ulkopuolella tapahtuva grooming toteutuu useimmiten lapselle tutussa ympäristössä, jossa aika, sijainti ja fyysinen ulkonäkö rajoittavat tekijää. Näissä tilanteissa 90 % groomingin tekijöistä on lapselle ennestään tuttuja henkilöitä, esimerkiksi perheenjäseniä tai lähipiiriä. Netti taas tuo rikoksen tekijöille monia etuja, jotka osaltaan selittävät ilmiön kasvua. Netissä tapahtuvassa groomingissa tekijä on lähes aina lapselle tuntematon. Netissä tekijää ei rajoita fyysinen etäisyys, ikä tai ulkonäkö, ja hän voi hyödyntää vaikkapa valeprofiileja mahdollisten

lasten kontaktoimisessa. Tämä lisää lasten alttiutta joutua periaatteessa missä päin maailmaa tahansa asuvan tekijän uhriksi, mikä saattaa mutkistaa myös teon selvittämistä. Viranomais-
ten tietoon tulleiden tapausten perusteella on käynyt ilmi, että netti on mahdollistanut teki-
jälle useamman lapsen samanaikaisen groomaamisen. (Nikolovska 2020, 15; Sillfors 2020, 26-
27; Quayle, Allegro, Hutton, Sheath & Lööf 2014, 373-374; Tang Li Hui, Wei Xin & Khader
2014, 41.)

Groomingin yleisyydestä on hankala antaa tarkkoja arvioita, sillä viranomaisten tietoon tulee
vain osa tapauksista. THL:n kouluterveyskyselyn (2019) mukaan lasten ja nuorten kokemukset
seksuaaliväkivallasta ja häirinnästä ovat yleisiä. Kyselyyn vastanneista 4.-5.-luokkalaisista ty-
töistä 5 % ja pojista 4 % oli kokenut häiritsevää seksuaalista viestittelyä tai kehon komment-
tointia viimeisen vuoden aikana. 8.-9.-luokkalaisista seksuaalista häirintää oli kokenut 32 %
tytöistä ja 8 % pojista. 4.-5.-luokkalaisista 2 % oli viimeisen vuoden aikana kokenut epämuka-
vaa tai pelottavaa koskettelua tai kokenut painostamista tai pakottamista yksityisten alueiden
koskettamiseen. Seksuaaliväkivaltaa oli viimeisen vuoden aikana 8.-9.-luokkalaisista kokenut
10 % tytöistä ja 4 % pojista. Kouluterveyskysely ei kuitenkaan kerro, minkä ikäisten tekijöiden
toteuttamaa seksuaaliväkivaltaa tai -häirintää on ollut. Poliisin tietoon tulleiden seksuaaliväki-
valtatapausten määrä on viime vuosina lisääntynyt, johon syynä pidetään madaltunutta ilmoi-
tuskyynnystä. (THL 2019.)

Pelastakaa Lasten selvityksessä (2021a, 23-24) ilmeni, että 62 % vastanneista lapsista tiesi tai
epäili heihin ottaneen netissä yhteyttä henkilön, joka oli aikuinen tai vähintään viisi vuotta
lasta vanhempi. Seksuaalissävyytteisiä viestejä kyselyyn osallistuneista lapsista 17 % koki saa-
vansa viikoittain ja 29 % vähintään kerran kuukaudessa. Vain 27 % lapsista vastasi, ettei heitä
ole koskaan pyydetty näyttämään tai lähettämään itsestään alastonkuvia. Kyselyyn vastasi
kaikkiaan 1762 11-17-vuotiasta lasta.

Nikolovskan (2020, 15-17, 79-80) mukaan groomingiin puuttumiseksi tarvitaan uusia toiminta-
malleja. Netti on tuonut lasten seksuaaliselle houkuttelulle uusia erityispiirteitä ja mahdolli-
suuksia, joihin vanhoilla toimintatavoilla ei voida vastata. Ilmiön vaiheiden ja syiden ymmär-
tämiseksi tarvitaan lisää uutta tietoa. Nikolovska näkeekin *tärkeämpänä aikuisten tiedon li-
säämisen kuin lasten ja nuorten netin käytön rajoittamisen*. Ilmiöön puuttumisen aika-ikkuna
on lyhyt, koska tekijä pyytää esimerkiksi lapsen kuvaa todennäköisesti jo ensimmäisten viiden
päivän sisällä. Toisaalta netissä ilmiöiden nopea muuttuminen on yleistä, mikä koskee myös
groomingia. Joka tapauksessa lisäämällä tietoa voidaan madaltaa väärinkäytösten ja mahdol-
listen rikosten ilmoittamiskynnystä ja näin edistää nettiturvallisuutta.

Syitä siihen, ettei groomingista ilmoiteta eteenpäin voi olla monia. Pelastakaa Lasten selvi-
tyksessä ilmeni, että 75 % vastanneista lapsista ei uskonut kokemansa groomingin olleen mi-

tään vakavaa ja lapset olivat siksi jättäneet kertomatta asiasta. Muita syitä ilmoittamatta jättämiselle oli selvityksen mukaan lapsen uskomus, ettei kertominen auta tai ettei kukaan ole tapahtuneesta kiinnostunut. Voidaankin kysyä, onko ilmiön yleisyys tehnyt siitä monelle lapselle normaalia? (Pelastakaa Lapset 2021a, 30-31.)

Aikuisten olisi tärkeä tiedostaa, että groomingissa on kyse rikoksesta ja siksi siitä on syytä ilmoittaa eteenpäin. Vakavasti otettavan näkökulman tähän tuo rikoslain (39/1889) 20 luvun 6§. Se ilmaisee lapsen seksuaalisen hyväksikäytön olevan teko, joka ”on omiaan” vahingoittamaan lapsen kehitystä. Näin lakivaliokunta halusi mietinnössään ilmaista, että lapseen kohdistuva seksuaalinen teko on yleistä aina vahingollista lapsen kehitykselle ja siksi tuomioistuinmissa ei anneta olennaista merkitystä sille, miten lapsi kertoo kokeneensa teon (Tolvanen & Forss 2013, 7-8). Myös groomingin osalta ammattilaisen tulee ymmärtää teon vakavuus riippumatta siitä, miten lapsi kertoo kokeneensa sen. Vastuu epäillyn rikoksen ilmoittamisesta viranomaisille on aikuisilla, ei lapsella.

3.3 Groomingin vaikutukset lapseen

Netissä tapahtuvan seksuaaliväkivallan vaikutukset voivat olla lapselle yhtä haitallisia kuin netin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan (Joleby, Landström, Lunde & Jonsson 2020, 160). Pelko ja häpeä nettiin pysyvästi jäävästä tai siellä mahdollisesti jaettavasta materiaalista on netissä tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa leimaava erityispiirre. Seksuaaliväkivaltaa kokeneiden lasten elämää hallitsee pelko ja he joutuvat kärsimään kokemuksensa aiheuttamista pitkäaikaisista vaikutuksista. Nettiin päätynyt julkaisu lapsesta voi aiheuttaa seksuaaliväkivallan päättämättömyyden tunteen. Väkivaltakokemuksen taakse jättämisen estää tieto siitä, että oma kuva voi olla jatkuvasti saatavilla netissä seksuaalisiin tarkoituksiin. Tunnistetuksi tuleminen pelko sekä kuvien piirtyminen omaan mieleen on erittäin stressaavaa ja aiheuttaa aivan vastaavaa haittaa lapselle kuin fyysinen seksuaaliväkivalta. (Sørensen 2015, 56-57.)

Whittle, Hamilton-Giachritsis & Beech (2013, 59-60) mukaan lapseen kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa on aina kyse lapsen pakottamisesta tai houkuttelemisesta seksuaaliseen toimintaan, riippumatta siitä, tiedostaako lapsi mitä on tapahtumassa vai ei. Seksuaaliväkivallan kokeminen voi valitettavasti olla yksi lapsuusiän yleisimmistä traumaista (Cohen, Murray & Mannarino 2013, 145). On perusteltua todeta, että netin välityksellä tapahtuva lapsen houkuttelu seksuaaliseen toimintaan, kuten seksuaalissävytteinen viestittely, paljastavien kuvien ja videoiden jakaminen on lapsen kehitykselle haitallista. Netissä tapahtuvan groomingin uhrit kärsivät monenlaisista psyykkisesti raskaista vaikutuksista. Erään tutkimusten mukaan groomingin kohteeksi joutuneista lapsista ja nuorista 28 % koki olonsa jälkeenpäin järkyttyneeksi tai erittäin järkyttyneeksi ja 20 % koki olevansa peloissaan tai erittäin peloissaan. Muita negatiivisia vaikutuksia olivat ahdistuneisuus, hämmennys, kyvyttömyys olla ajattelematta tapahtunutta,

hermostuneisuus, stressaantuneisuus, ärtyisyys sekä kiinnostuksen menettäminen asioihin. Onkin syytä kyseenalaistaa oletus, että netissä tapahtuva seksuaaliväkivalta olisi vähemmän haitallista kuin fyysisesti tapahtuva. (Whittle ym 2013, 59-60.) Pelastakaa Lasten selvitykseen (2021a, 26) vastanneista groomingia kohdanneista lapsista 27 % oli kokenut hermostuneisuutta, ahdistuneisuutta ja kireyttä, 22 % ajatteli itsestään negatiivisemmin kuin aiemmin ja 20 % tunsi alakuloisuutta.

Pelastakaa Lasten selvityksen (2021a, 33-37) mukaan moni lapsi (73 %) kokee tunnistavansa groomingin, mikäli siihen sisältyy seksuaalissävytteistä viestintää heti alkuvaiheessa. Sen sijaan ns. varovaisia groomaajia, jotka eivät tuo esiin seksuaalisia päämääriään, on vaikeampi tunnistaa. Lapset saattavat aloittaa keskustelun tuntemattoman henkilön kanssa luottaen siihen, että voivat lopettaa sen halutessaan. Useissa tapauksissa lapsi päättääkin viestittelyn sen sävyn muuttuessa seksuaaliseksi, mutta voi kokea loukanneensa tekijää tai tuottaneensa tälle surua.

Osa groomingia kokeneista lapsista on joutunut asiasta kertomisen yhteydessä kohtaamaan vanhemmiltaan tai viranomaisilta lasta syyllistäviä tai vastuuttavia kommentteja. Väärässä tilanteessa taitamattomasti annettu turvataitokasvatus on voinut lisätä lapsen tunnetta siitä, että hän on vähintäänkin osavastuullinen tapahtuneesta. Syyttävät kokemukset voivat jatkossa estää lasta kertomasta kokemuksistaan, mikä on rikoksen tekijöiden etu. (Pelastakaa Lapset 2021a, 14-15; Jansen 2015, 62-64.) Lasten parissa työskentelevien ammattilaisten on lähtökohtaisesti tärkeää muistaa, ettei seksuaaliväkivallan kokeminen missään tilanteessa ole lapsen syytä, vaikka uhriksi joutunut lapsi saattaakin näin itse selittää tapahtunutta. Ei edes siinä tapauksessa, että lapsi olisi valehdellut ikänsä netin keskustelupalstalla tai esiintynyt väärällä profiililla. Kun on kyse seksuaalisista teoista, aikuisen vastuulla on varmistua, ettei toinen osapuoli ole alaikäinen. (Cohen, Murray & Mannarino 2013, 146-147; Tolvanen & Forss 2013, 10).

Groomingin paljastuttua lapsen reaktiot tilanteeseen voivat olla yllättäviä. Lapsi saattaa kyseenalaistaa oman harkintakykynsä ja syyllistää itseään jälkiviisuusvinouman vuoksi, erityisesti tilanteessa, jossa tekijä on käyttänyt valheellista profiilia. Lapsi on saattanut kokea epätodellisesta suhteesta huolimatta aitoja ihastumisen tunteita, joista luopuminen tuottaa surua. Huijatuksi tuleminen voi herättää häpeää ja saada lapsen kokemaan itsensä tyhmäksi. Lapsen kaottisten tunteiden tasapainottamiseksi ja itsesyytöksistä vapautumiseksi on erityisen tärkeää lisätä ymmärrystä siitä, mitä manipuloiduksi joutuminen saa lapsessa aikaan. (Jansen 2015, 67-69; Winters & Jeglic 2016, 3-4.)

4 Grooming seksuaalikasvatuksen näkökulmasta

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen ja nuoren kasvua kokonaisvaltaisesti niin, että hän oppii ottamaan vastuuta itsestään ja toisista ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Pystyäkseen tekemään vastuullisia valintoja, lapsi tarvitsee tarpeeksi tietoa sekä taitojen opettelua. Vaikka moni lapsi osaa käyttää tietokonetta ja puhelinten sovelluksia, ei se muuta sitä tosiasiaa, että nettimaailma on vain yksi todellisuus, jossa lapsi tarvitsee seksuaalikasvatusta toimiakseen turvallisesti. Sen avulla lapsi oppii ymmärtämään omia rajojaan, kehittää turvataitojaan sekä saa harjoitella itseä ja muita kunnioittavaa käytöstä. Epävirallista seksuaalikasvatusta lapsi saa kotoaan, ystäviltään sekä lähipiiriltään. Virallista seksuaalikasvatusta puolestaan antavat opettajat sekä muut ammattikasvattajat. Virallisen seksuaalikasvatuksen tulee olla inklusiivista, tavoitteellista ja suunnitelmallista siten, että tietoa rakennetaan vuorovaikutuksessa huomioiden osallistujien ikä- ja kehitystaso sekä ajan ilmiöt. Tavoitteellinen seksuaalikasvatus pitää sisällään muun muassa osallistujien seksuaalivahvistamisen, oikeuden kokea oma seksuaalisuutensa arvokkaana ja hyvänä, itsemääräämisoikeuden sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden pohdinnan. Seksuaalikasvatus antaa mahdollisuuden omien asenteiden ja arvojen tarkasteluun. Tämä vahvistaa esimerkiksi lapsen kykyä tehdä omaa hyvinvointiaan tukevia valintoja ja omaksua turvataitoja riskitilanteiden varalle. Tavoitteisiin voidaan päästä huolehtimalla seksuaalioikeuksien toteutumisesta. (Bildjuschkin 2015,13; Kokkonen, Kokkonen & Puustinen 2020, 54-55.) Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia, joihin kuuluvat esimerkiksi oikeudet omaan seksuaalisuuteen, tietoon seksuaalisuudesta, itsensä suojeluun ja tulla suojelluksi sekä oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen (Väestöliitto 2021).

Lapset hakevat ja saavat tietoa kehosta, suhteista, seksistä ja seksuaalisuudesta monesta eri kanavasta kasvunsa aikana. Netti on yksi lapsille luonteva kanava tiedon hakuun, mutta siellä on esillä myös väärää tietoa ja kehitykselle haitallista seksuaalista materiaalia. Tänä päivänä tietolähteiden määrä on valtava ja oikean tiedon saamisen merkitys tulee entistä tärkeämmäksi. Kokemuksiensa kautta lapsille muodostuu omia arvoja, asenteita ja mielikuvia asioihin liittyen. Suuri osa lasten seksuaalisuuteen liittyvistä käsityksistä on peräisin muualta kuin ammattilaisten antamasta opetuksesta eli epävirallisista lähteistä. Virallisessa seksuaalikasvatuksessa, jota ammattilaiset antavat, on valitettavan usein keskitytty ongelmiin ja niiden ennaltaehkäisyyn, mikä on luonut asioihin kielteisen lähestymiskulman. Ongelma- tai riskikeskeinen lähestyminen ei useinkaan vastaa lasten todellisiin kysymyksiin ja kiinnostuksen kohteisiin, minkä vuoksi se ei vaikuta toivotusti heihin. Tästä syystä seksuaalikasvatusta tulee suunnata positiiviseen lähestymistapaan, joka on myös realistista ja tehokasta lasten näkökulmasta. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 8-9; Paalanen & Kontinen 2015, 58-59.)

Riskitekijänä groomingille nousee tutkimuksissa esiin netissä vietetty aika, mihin liittyy lapsen autonomian lisääntyminen netissä. Tämä tapahtuu useimmiten alakoulun viimeisillä luokilla. Merkittävintä on kuitenkin se mitä lapsi netissä tekee. Aktiivisuus jakaa kuvia ja tietoa itselleen, osallistuminen keskusteluihin sekä vastaaminen tuntemattomienkin henkilöiden yhteydenottoihin lisäävät riskiä groomingille. (Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, Alves-Costa & Pintos 2021, 8; Whittle ym. 2013, 7-8.)

Pelastakaa Lasten selvitykseen (2021a) vastanneista lapsista 31 % kertoi viettävänsä päivittäin yli viisi tuntia aikaa sosiaalisessa mediassa. Vastanneista 18 % kertoi käyttävänsä aikaansa tietokoneella netissä päivittäin yli 5 tuntia ja muuten digilaitteella päivittäin yli 5 tuntia viettäviä oli vastanneista 29 %. Tästä voidaan päätellä netin olevan lapsille ja nuorille erittäin tärkeä ajanviettopaikka, eikä siksi siellä tapahtuvia asioita voida sivuuttaa tai jättää käsittelemättä.

Pelastakaa Lasten selvityksen (2021a, 35) perusteella voidaan esittää, että groomingista tulee puhua lasten kanssa ennen tilanteen mahdollista kohtaamista, jotta lapsella olisi tietoa ja taitoa toimia, mikäli hän joutuu sen kohteeksi. Osa riskitekijöistä, jotka saattavat altistaa lasta groomingille, selittyvät ikään liittyvillä kehitysvaiheilla. Lapsen seksuaalisen kiinnostuksen herääminen tapahtuu useimmiten noin 11-14-vuoden iässä ja onkin todettu, että tämän ikäiset ovat erityisen alttiita joutumaan seksuaaliväkivallan kohteiksi. Seksuaalisen heräämisen myötä kasvaa monelle myös uteliaisuus pornografiaa ja aikuisviihdettä kohtaan. Normaaliin ikävaiheen kehitykseen sisältyy lapsen sosiaalisten verkostojen laajentuminen ja hakeutuminen mahdolliseen seurustelusuhteeseen, mikä usein ilmaisee lapsen tarvetta tulla hyväksytyksi, huomatuksi ja arvostetuksi. Samaan aikaan lapsi etsii vielä omia rajojaan, voi olla naiivi ja hänen itsearviointikykynsä on vasta kehittymässä. Ihmisen aivot kehittyvät noin 25 ikävuoteen asti ja murrosikäisellä aivojen impulssikontrollin heikkouden on havaittu aiheuttavan alttiutta riskinottamiseen ja huomionhakuisuuteen. Näistä luonnollisista kehitystarpeista voi muodostua riskitekijöitä groomingille. (Hamilton-Giachritsis ym. 2021, 8; Tang Li Hui, Wei Xin & Khader 2014, 43-44; Whittle ym. 2013, 7-8; Joleby ym. 2020; 176.)

Lapset tarvitsevat seksuaalisuuteen liittyvää tietoa, jonka he kokevat vastaavan omaan tiedontarpeeseensa ja joka on heistä kiinnostavaa ja moninaisuuden hyväksyvää. Sekä virallisella että epävirallisella seksuaalikasvatuksella on paikkansa lapsen kehityksen kokonaiskentässä ja parasta olisi, jos ne olisivat toisiaan täydentäviä. Lapsen kasvuympäristö ja sieltä saatu tuki, rakkaus ja hyväksyntä luovat pohjan seksuaalisuuden kehitykselle. Ajantasaisista oikeaa tietoa ja taitoja antavalle viralliselle seksuaalikasvatukselle on tarve, sillä erityisesti murrosikäisen saattaa olla luontevampaa käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä jonkun muun kuin oman huoltajansa kanssa. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetuimisto ja BZgA 2010, 8-9.)

Kun ammattilainen kohtaa lapsen, on tärkeää huomioida edellä mainittujen varsin yleisluontoisten riskitekijöiden lisäksi mahdolliset muut groomingille altistavat lapsen henkilökohtaisemmat tekijät. Näitä voivat olla esimerkiksi kehittymättömät sosiaaliset taidot, mielenterveyden häiriöt, heikko itsetunto, yksinäisyys, ongelmat kotona tai koulussa. Tämä kaikki kuvastaa sitä, miten moniulotteinen ja haastava ilmiö grooming on. Aiheen käsittely lapsen kanssa vaatii ammattilaiselta erityistä herkkyyttä ja sensitiivisyyttä. (Joleby ym. 2020, 176.)

4.1 Lapsen seksuaalinen kehitys ”Seksuaalisuuden portaat” -mallin mukaisesti

Seksuaalisuuden portaat on Erja Korteniemi-Poikelan kehittämä seksuaalikasvatusmalli, jossa kuvataan ihmisen seksuaalisuuden kehittymistä vauvasta aikuisuuteen portaittain. Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore kehitti mallia edelleen yhdessä Korteniemi-Poikelan kanssa. Lapsen tunne-elämän ja seksuaalisuuden kehittyminen on yksilöllistä ja etenee jokaisella omaan tahtiin. Ystävyysuhteissa lapsi opettelee taitoja, jotka ovat tärkeitä lapsen myöhemmissä ihmissuhteissa, kuten ristiriitojen ratkaisua, toisen kunnioittamista, välittämistä ja kannustamista. Toisaalta myös mallit, joita lapsi näkee ympärillään, vaikuttavat häneen merkittävästi. Lapsen kehonkuva ja itsetunto vahvistuvat myönteisissä, arvostavissa ihmissuhteissa, joissa koskettaminen on kunnioittavaa ja turvallista. (Riihonen, Laru & Cacciatore 2015, 47-50.)

Seksuaalisuuden portaat kuvaavat lapsen seksuaalisuuden kehityksen vaiheita yhdentoista sisäistä kypsyyttä kuvaavan kehitysportaan avulla. Portaat on jaoteltu karkeasti lapsen iän mukaisesti, vaikka kasvuprosessi on jokaisen kohdalla yksilöllistä. Kunkin portaan kohdalla on jokin kehitystehtävä, jonka myötä lapsi kasvaa kohti seuraavia vaiheita. Portaiden eteneminen ei kuitenkaan toteudu aina suoraviivaisesti, sillä syystä tai toisesta joku vaihe saattaa jäädä väliin tai lapsi saattaa palata uudestaan aiemmin läpikäymälleen portaalle. (Riihonen, Laru & Cacciatore 2015, 50.)

Seksuaalisuuden portaiden nimillä on pyritty kuvaamaan kunkin kehitysvaiheen tehtävää. Mainitsen tässä vain lyhyesti seksuaalisuuden portaista ensimmäiset, ja kuvaan hieman tarkemmin alakoululaisen ja sitä vanhemman lapsen kehitysvaiheita, joiden myötä lapsen seksuaalisuuden kehitys etenee kohti aikuisuutta. Lapsen kehityksen alkuvaiheiden portaat ovat seuraavat:

- (1) Olet ihana (noin 0-4 v.), jolloin lapselle on tärkeä antaa läheisissä kiintymyssuhteissa itsetunnon perustukset, itseluottamusta ja rohkeutta rakastaa.
- (2) Leikkikaverin rakkaus (noin 2-8 v.), jolloin lapsi kaipaa kokemuksia olla tykätty ja oppii yksityisyyden ja ystävyyden rajoja.

(3) Tavoiteltu vanhempi (noin 3-9 v.), jolloin lapsi etsii omalle rakkaudelleen turvallista kohdetta jostakin läheisestä aikuisesta.

(Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 29-60.)

Lapsen ollessa noin 6-12-vuotias hän saattaa osoittaa kiinnostusta ja ihailua jotakin tunnettua henkilöä kohtaan. Portaalla (4) nimi on 'idolit'. Lapsen unelma siitä, että joku julkisuuden henkilö voisi kiinnostua hänestä, vahvistaa lapsen itsetuntoa. Tällöin lapsi suuntautuu usein luontaisesti enemmän kotoa ulospäin. Kun aikuinen osoittaa hyväksyntää lapsen unelmille, saavat unelmat tilaa kehittyä. Aikuisen on tärkeää antaa positiivista palautetta lapselle ja tukea häntä ihailussaan riippumatta, mitä aikuinen itse ajattelee kaukorakkauden kohteesta. Lapsen kanssa tulee puhua siitä, mistä tunnistaa turvalliset ihmiset ja vahvistaa lapsen turvataitoja. Idoli-ihastus voi herättää lapsessa myös seksuaaliset fantasiat ja itsetyydytyksen. Unelmat rakkauden antamisesta ja saamisesta idolin kanssa korjaavat edellisen vaiheen pettymykset. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 65-80.)

Keskimäärin 8-13-vuotiaana seksuaalisuuden kehittyminen vie portaalle (5) 'salainen ihastus', jolloin lapsen ihastumisen tunteet kohdistuvat lähellä oleviin tuttuihin, yleensä ikätovereihin. Lapsi kokee ristiriitaa tunteistaan halutessaan samaan aikaan sekä osoittaa että pitää salassa omat tunteensa. Lapsella herää myös toive siitä, että tulisi itse huomatuksi ja saisi olla rakkauden kohteena. Samalla hän saattaa kokea epävarmuutta omasta kelpaamisestaan. Lapselle voi tulla voimakkaitakin tunnekuohuja, jotka voivat liittyä myös murrosiän vaiheeseen. Aikuinen voi vahvistaa lapsen rakkauden kokemusta riippumatta, saako lapsi siihen vastakaikua. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 86-95.)

Noin 9-14-vuotiaana lapsella saattaa tulla jo ihastuksia, joista hän uskaltaa kertoa lähimmälle ystävälleen tai jollekin toiselle luotetulle henkilölle. Tämä seksuaalisuuden porras (6) onkin nimetty 'ystävä saa tietää ihastumiseni'. Lapsi etsii hyväksyntää tunteilleen ja voi pohtia niitä yhdessä läheistensä kanssa. Hän saattaa epäroidä, onko hänen ihastuksen kohteensa hyvä ja sopiva ja onko hänellä tunteeseensa lupa. Aikuisen tulee arvostaa lapsen ihastumisen tunnetta ja kokemusta sekä olla itsekin luottamuksen arvoinen salaisuuden pitämisessä. Näin lapsi oppii keneen salaisuuksissa voi luottaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 98-106.)

Tykkään sinusta -portaalla (7) kuvattuja kehitysvaiheita lapsi kohtaa noin 10-15-vuoden iässä. Lapsi uskaltaa kertoa ihastumisen tunteistaan niiden kohteelle ja kohdata sen, mitä siitä seuraa. Murrosiän muutokset ovat usein tässä vaiheessa kehitystä kiivaimmillaan. Aikuisen on hyvä pyrkiä säilyttämään avoimuus lapsen kanssa, jotta keskusteluyhteys säilyisi ja lapsi voisi turvautua aikuiseen mahdollisista ristiriidoista huolimatta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 109-121.)

Keskimäärin 12-16-vuotiaan kehitysvaihe on nimetty 'käsikkäin' -portaaksi (8), jolloin nuori kokee olevansa valmis fyysiseen kosketukseen ihastuksen kohteensa kanssa. Kosketuksen kautta voi kokea uudenlaisia tunteita ja opetella yhdessä olemista. Mahdollisten seurustelujen myötä nuori joutuu useimmiten kohtaamaan myös eroamiseen liittyvät pettymykset ja kipeät tunteet. Nuoren lupaa edetä asioissa omaan tahtiinsa on tärkeää vahvistaa, jotta hän vahvistuisi kunnioittamaan niin omia kuin toistenkin rajoja. Fyysisen läheisyyden kaipuun kasvaessa ja lisääntyessä noin 13-18-vuotiaana nuori kokee ensimmäiset suudelmaansa, 'suudelmien riemu' -kehitysvaiheessa (9). Fyysisten rajojen kunnioittaminen ja suostumuksellisuus ovat ihmissuhteissa tärkeitä taitoja, joita tässä vaiheessa harjoitellaan. Aikuinen voi vahvistaa nuorelle, ettei mitään sellaista pidä tehdä, mitä ei itse tai toinen halua. Kuitenkin fyysisyyteen ja nautintoon tulee suhtautua positiivisesti ja antaa nuorelle kokemus, että saa nauttia ja etsiä sitä, mikä tuntuu hyvältä. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 125-158.)

Noin 15-20-vuotiaana nuori saattaa alkaa kaivata läheisempää fyysistä kanssakäymistä ja tätä vaihetta seksuaalisuuden portailla (10) kutsutaan nimellä 'hyvältä tuntuvat hyväilyt'. Fyysisyyden kaipuu voi ilmetä monella eri tavalla tai olla ilmenemättä, sillä kaikki eivät sitä kaipaakaan. Seksuaalisissa kontakteissa omien ja toisen rajojen tunnistaminen ja niiden kunnioittaminen on turvallisen suhteen rakentamisen kannalta oleellista. Portaiden vaiheista viimeisenä (11) on 'rakkautta ja seksiä', jossa kuvataan kypsymistä seksin harrastamiselle. Seksuaalisuuden portaiden mukaan tämä vaihe on keskimäärin 16-25-vuotiaana. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 162-200.)

Groomingin näkökulmasta lapsen luonnollisessa seksuaalisuuden kehityksessä on monia vaihteita, joissa lapsi saattaa olla altis houkuttelulle. Lapsen lähipiirissä olevien aikuisten merkitys on tärkeä, jotta lapsi voisi turvallisesti puhua kaikesta kohtaamastaan ilman syyllistämistä. Aikuisen tuleekin aina korostaa lapselle, ettei hän ole tehnyt mitään väärää, jos hän on jonkun toisen tekojen vuoksi joutunut kohtaamaan jotakin ahdistavaa tai pelottavaa.

4.2 Seksuaalikasvatuksen standardit ja seksuaalikasvatus opetussuunnitelmassa

Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto julkaisi vuonna 2010 kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen edistämiseksi Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -asiakirjan. Se tarjoaa puolueetonta ja tieteellisesti paikkansa pitävää tietoa päättäjille sekä opetus- ja terveydenhoitoalan ammattilaisille. Tämän tiedon pohjalta lapsia voidaan auttaa kehittämään taitoja, joiden turvin he voivat toimia omassa kasvuympäristössään. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 7-8). Edellä esitelty "Seksuaalisuuden portaat" kuvaa lapsen seksuaalisuuden kehitystä monipuolisesti, mutta WHO:n standardit tarjoavat strukturoidun mallin eri kehitysvaiheissa opetettavista tiedoista ja taidoista, minkä vuoksi määrittelen niiden avulla groomingin käsittelylle oikea-aikaista ikävaihetta.

WHO:n määrittelemissä seksuaalikasvatuksen standardeissa on kirjattu viralliselle seksuaalikasvatukselle asetetut tavoitteet, jotka on jaoteltu ikäryhmittäin. Pyrkimys on ollut vastata kunkin ikäryhmän kehitysvaiheen mukaiseen seksuaalikasvatuksen tarpeeseen ennakoivalla otteella. On merkittävää huomioida, että aikuisten tulisi ymmärtää lasten seksuaalisuutta ja siihen liittyvää käyttäytymistä lasten näkökulmasta eikä antaa niille aikuisen kokemuksesta käsin nousevia merkityksiä. Seksuaalikasvatuksen standardien mukaista on käsitellä keskeisiä aiheita useissa eri ikävaiheissa, sillä lapsi ymmärtää niitä aina ikätasonsa mukaisesti. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 22, 35-36.)

WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit jaottelevat opetettavat tiedot ja taidot jakaen kehityksen ikäryhmiin 0-4, 4-6, 6-9, 9-12, 12-15 ja 15 vuotta täyttäneisiin. Groomingin käsittelyn näkökulmasta keskeiset ikävaiheet ovat 6-15 vuoden välillä, mutta strukturoidun työväliseen kannalta ikähaitaria tarvitsee tarkentaa. Myös nuoremmille lapsille on standardien mukaan syytä opettaa turvataitoja ja auttaa tunnistamaan mahdollisia vaaratilanteita ajatuksella ”kaikki ihmiset eivät ole kilttejä.” (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010, 21-23.)

Standardeissa 6-9-vuotiaiden ikäryhmään kohdennettavissa aiheissa puhutaan seksuaalioikeuksista, omien rajojen asettamisesta ja tiedon ja avun pyytämisestä. Tämän kehitysvaiheen teemoissa näkyy lapsen luontainen suuntautuminen lähisuhteisiin eivätkä ne vielä heijastele lapsen tarvetta irtautua kodista. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010, 43-44.)

WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan 9-12-vuotiaiden lasten kanssa käsiteltäviä tiedollisia pääaiheita ovat esimerkiksi murrosikään liittyvät muutokset, ensimmäinen seksuaalinen kokemus ja seksuaalinen käyttäytyminen, seksiin liittyvät valinnat, seksuaalinen kaltoinkohtelu, suojaautuminen ja avun hakeminen, seksuaalioikeudet sekä median ja ympäristön aiheuttamien paineiden vaikutus seksuaaliseen käyttäytymiseen. Jotta lapsi osaisi toimia kohdatessaan näitä tilanteita, on hänelle tärkeää opettaa taitoja, jotka suojaavat häntä. Näistä keskeisiä ovat murrosiän aiheuttamien muutosten kohtaaminen, omien ja toisten rajojen kunnioittaminen, seksuaalisiin tekoihin liittyvien valintojen tunnistaminen ja vastuullisuuteen pyrkiminen. Tärkeitä asenteita, joihin 9-12-vuotias lapsi tarvitsee tukea, ovat kehojen, sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden ymmärtäminen, seksuaalisuuden kokeminen positiivisena voimavarana sekä suostumuksellisen ja kunnioittavan käytöksen arvostaminen ihmissuhteissa. (Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010, 45-47.)

12-15-vuotiaiden ikäryhmässä keskitytään kehon muutoksiin, seurustelutaitoihin ja vastuullisuuteen seksiin liittyvissä valinnoissa. Tämän vuoksi WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien

näkökulmasta groomingia on luontevaa käsitellä 9-12-vuotiaiden kanssa. Samaa puoltaa myös Opetushallituksen laatiman Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

Alakoulussa 1.-6.-luokilla seksuaalikasvatuksen aihepiirit on sisällytetty ympäristöopin oppiaineeseen. Koulujen opetussuunnitelman (2014) mukaisesti 3.-6.-vuosiluokkien ympäristöopin sisältöihin kirjatusta tavoitteista löytyy seksuaalikasvatuksen aihealueita. Minä ihmisenä -kokonaisuuden käsiteltäviin sisältöihin on kirjattu esimerkiksi ihmisen kasvun ja kehityksen eri vaiheet ja yksilöllisyyden ymmärtäminen sekä ikäkauden mukainen seksuaalinen kehitys ja lisääntyminen. Lisäksi oppiaineessa puhutaan kehon ja mielen viesteistä sekä opetellaan omien arvojen, ajatusten ja tarpeiden tiedostamista. Myös oma kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä tunnetaitojen harjoittelu on huomioitu tässä ikäryhmässä. Taidoista opetussuunnitelma korostaa turvallisuuden edistämistä ja turvataitoja muun muassa fyysisen ja henkisen koskemattomuuden osalta. (Opetushallitus 2014, 239-241.)

Groomingin käsittelyä 9-12-vuotiaiden parissa tukee lisäksi ikävaiheen keskeiset kehitystehtävät. Tässä iässä lapsen abstrakti ajattelu muokkautuu ja hän pystyy tekemään jo vähän vaativampia tehtäviä. Niiden kautta vahvistuu hänen käsityksensä itsestään tärkeänä ja luottamuksen arvoisena. Lapsen erillisyyden vahvistuu ja omat mielipiteet ja yksilöllisyys alkavat muotoutua. Samalla lapsen tunneilmaisu vahvistuu ja hän opettelee kriittisyyttä suhteessa itseensä ja ympäröiviin ihmisiin. Toisaalta tässä vaiheessa lapsen itsetunnossa voi tapahtua notkahduksia ja hän voi kokea huononmuutta suhteessa toisiin. Kehitysvaiheen myötä lapsen omatoimisuus lisääntyy ja sosiaalinen ympäristö laajenee. (MLL 2019.)

4.3 Groomingin puheeksiotto

Pelastakaa Lasten selvityksen (2021a) avoimissa vastauksissa ilmenee, että lapset tarvitsevat aikuisen tukea groomingin puheeksi ottamiseen. Lapsia oli auttanut se, että aikuinen otti asian puheeksi esimerkiksi kysymällä aiheesta turvallisesti ja lasta syyllistämättä. Esille nousi myös lasten huoli siitä, etteivät aikuiset ymmärrä, kuinka yleinen ongelma grooming on. (Pelastakaa Lapset 2021a, 32-35.) Vaikka ilmiö on monelle aikuiselle vieras ja vaikeasti lähestyttävä, ei siitä puhuminen edellytä asiantuntijuutta, vaan taito kohdata ja kuunnella lasta riittävästi (Kokkonen, Kokkonen & Puustinen 2020, 54).

Seksuaaliväkivallan kokemukset synnyttävät usein voimakasta häpeää ja syyllisyyttä sekä voivat saada olon toivottomaksi ja heikentää käsitystä omasta pystyvyydestä. Kaltoinkohtelusta voi olla vaikea puhua eikä sanoja edes aina löydy. Lasta voi auttaa ja tukea kertomaan tapahtuneesta esimerkiksi selkeiden, lyhyiden kysymysten avulla. Seksuaaliväkivallasta kysymisen tulisi olla säännönmukainen käytäntö lasten ja nuorten palveluiden piirissä. Lapset haluavat keskustella asiasta useimmiten kasvotusten. Lapselle tulee antaa lupa puhua ottamalla itse

asia puheeksi kysymällä. On tärkeää, että aikuinen uskoo lasta ja suhtautuu häneen kunnioitavasti. Seksuaaliväkivalta on rikos, joka ei koskaan ole lapsen syytä, vaan on aina tekijän vastuulla. On oleellista normalisoida lapsessa heränneet tunteet ja reaktiot sekä olla hänen tukenaan. Aikuisen tehtävä on kestää lapsen tunteet sekä tiedostaa omat oletukset ja ennakkokäsitykset, jotta ne eivät vaikuttaisi kohtaamiseen. Lasta ei pidä painostaa eikä tapahtunutta kauhistella. Asiasta puhuminen voi olla lapselle vaikeaa ja siksi luottamuksellisen suhteen rakentaminen on erityisen tärkeää. (Seksuaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puheeksiotto 2019.)

Pelastakaa Lasten selvityksen (2021a) tuloksista ilmenee, että groomingia kokeneista lapsista 33 % ei kertonut tapahtuneesta kellekään. Yli puolet vastaajista (67 %) oli kertonut kokemuksestaan jollekin - yleisimmin (93 %) ystävälleen. Huomionarvoista kyselyn tulosten perusteella on se, että lapsi kertoo harvoin kokemastaan aikuiselle - poliisille tai lastensuojeluun ainoastaan 4 %. Lapsilla on monia syitä olla kertomatta asiaa aikuisille. Suurin syy kertomatta jättämiselle oli lapsen käsitys siitä, ettei hän uskonut asian olevan vakava (75 %). Toinen merkittävä syy kyselyn mukaan on se, ettei lapsi uskonut kertomisen auttavan häntä (45 %) tai koki, ettei kukaan olisi kiinnostunut asiasta (35 %). Myös häpeän kokemus (33 %) oli merkittävä syy jättää kertomatta tapahtuneesta. (Pelastakaa Lapset 2021a, 30-32.)

Groomingin puheeksiottoon oman haastavan sävynsä tuo se tosiasia, että siinä yhdistyy monta vaikeaksi koettua teemaa: seksuaalisuus, väkivalta ja rikosulottuvuus. Lasten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat veloitettuja tekemään ilmoituksen poliisille sekä lastensuojeluviranomaisille, jos he saavat työssään tietoa, joka herättää huolen alaikäiseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta (Lastensuojelulaki 1111/2016 25§). Ilmoitusvelvollisuus syntyy jo siitä, että herää huoli tai epäily rikoksesta, vaikkei olisi varmuutta asiasta (Seksuaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puheeksiotto 2019).

4.4 Seksuaalikasvattajan arvot ja asenteet

Seksuaalikasvattajan tulee pyrkiä tiedostamaan ja käsittelemään toimintansa taustalla vaikuttavat henkilökohtaiset arvot, asenteet ja tiedot. Näitä kutsutaan kasvattajan käyttöteoriaksi ja niihin kuuluvat keskeisenä osana kasvattajan omat käsitykset seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuudesta. Käyttöteoria on hitaasti rakentuva ja varsin pysyvä. Siihen vaikuttavat ihmisen aiemmat tiedostetut ja tiedostamattomat kokemukset, kasvatus ja ympäristö. Oman käyttöteorian tiedostaminen on avain itseymmärrykselle ja muutosten mahdollistamiselle. Kasvattajan toiminta todellisuudessa saattaa myös olla ristiriidassa sen kanssa mitä hän pitää ihanteenaan ja millainen kasvattaja hän haluaisi olla. Oman käyttöteorian tiedostaminen ja sen avoin reflektiivinen tarkastelu luo parhaimmillaan halun sen kehittämiseksi ja muuttamiseksi.

Uuden tiedon ja toimintatapojen sisällyttäminen omaan käyttöteoriaan vaatii sen yhteen soveltamista aiemman kanssa. Omaa seksuaalikasvattajana toimimistaan kannattaa arvioida pohtimalla ainakin omia arvojaan, asenteitaan ja uskomuksiaan seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta, mistä ne ovat peräisin ja miten ne ilmenevät omassa toiminnassa. Lisäksi on hyvä miettiä, millaista seksuaalikasvatusta on itse saanut, millainen seksuaalikasvattaja haluaisi itse olla ja mikä auttaa kehittymään siihen suuntaan. (Europol 2017, 6-7; Mantsinen & Maijala 2015, 18-22.)

Seksuaalikasvattajan tulee pyrkiä normikriittisyyteen ja yrittää olla luomatta oletuksia toisista ihmisistä nimen, ulkoisen olemuksen tai muun ominaisuuden perusteella. Määritykset saattavat vaikuttaa siihen, miten toisia kohtaa, kuka tulee nähdäksi ja saako asioista puhua avoimesti ja arvottomasti. Normatiivinen suhtautuminen voi aiheuttaa näkymättömyyden kokemuksen ja pelosta johtuvaa asioiden salaamista. Oletuksia tehdään usein esimerkiksi henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuolesta ja sosiaaliluokasta. Normikriittisyys auttaa syrjinnän vähentämisessä. (Bildjuschkin 2105, 14.) Ammatilaisen on groomingia käsitellessään kiinnitettävä huomiota, ettei määritä lapsen kokemusta tai arvostelee hänen toimintaansa netissä.

Seksuaalikasvattajan omat käsitykset ja arvot vaikuttavat kasvatettavalle muodostuviin käsityksiin. Rajoittuneella ja kapealla maailmankuvalla kasvatetaan rajoittuneisiin käsityksiin, jotka eivät mahdollista seksuaalisuuden koko kirjon katsomista ja jättävät huomiotta asiat, jotka eivät kuulu kasvattajan ahtaaseen näkökulmaan. Rajoittuneella seksuaalikasvatuksella voidaan aiheuttaa haittaa estämällä siihen perustuen erilaisten valintojen tekeminen. (Paalanen & Kontinen 2015, 56.)

Mikäli seksuaalisuutta lähestytään pelkoja ja uhkia korostamalla, saattaa siitä aiheutua liiallista rajoittamista ja seksuaalisuuden kokemista vääränä tai kiellettyinä, jolloin keskusteluyhteys voi katketa. Käsitys, että seksistä puhuminen houkuttelisi lasta tai nuorta haitallisiin kokeiluihin, on virheelliseksi osoitettu. Puhumattomuudella ja tabujen luomisella synnytetään käsitys siitä, että seksi on väärin ja kielletty asia, eikä siitä saa edes puhua. Tällöin lapsi jää yksin ja voi kokea syyllisyyttä ajatuksistaan tai kokemuksistaan ja pahimmillaan hän voi jäädä ilman tarvitsemaansa apua. Avoin, turvallinen ja ikätason mukainen seksuaalikasvatus suojaa lasta. (Paalanen & Kontinen 2015, 58.)

5 Kehittämistyön tuotos

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus vastaa Pelastakaa Lasten teettämässä selvityksessä (2021a) esiin nousseeseen tarpeeseen lisätä lasten parissa työskentelevien ammattilaisten tietoutta groomingista ja vahvistaa seksuaaliväkivallan puheeksiottoa. Tarkoitukseni on ollut tuottaa lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille seksuaalikasvatuksen työväline groomingin puheeksiottoon. Tavoitteena on työvälineen avulla lisätä ammattilaisten tietoa groomingista ja tukea asian puheeksi ottamista matalalla kynnyksellä lapsia kohdattaessa.

Kehittämistyön tuotoksena syntyivät kortit, jotka on suunnattu ammattilaisille noin 9-12-vuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi osana seksuaalikasvatusta. Korttien kohdentaminen kyseiseen ikävaiheeseen perustuu WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaisiin sisältöihin, opetussuunnitelmaan sekä ikätason mukaisen oikea-aikaisuuden huomioimiseen. Juuri tässä iässä groomingia koskevan tiedon antaminen lapselle voi suojata häntä tehokkaasti, varsinkin jos hänelle opetetaan samalla turvataitoja. Keskeinen tieto, jonka sekä aikuisen että lapsen on tärkeää sisäistää, on se, etteivät aikuisen lapsen kohdistamat seksuaaliset teot ole koskaan tai missään tilanteessa hyväksyttäviä. Tästä lähtökohdasta käsin lasta tulee auttaa toimimaan arjen tilanteissa.

Useille lapsille digilaitteiden käyttäminen on tärkeää sosiaalisista syistä ja luonnollinen osa arkea, eikä hän halua jäädä ulkopuoliseksi netissä olevista asioista, vaikka kokisikin siellä jotain ikävää. Mikäli lapsi joutuu kokemaan toiminnastaan syyllisyyttä tai häpeää, se estää häntä kertomasta ja hakemasta apua, jolloin tapahtuneen seuraukset pahenevat. Aikuisen lasta kohtaan osoittama kiinnostus vahvistaa lapsen itsetuntoa. Hyvä itsetunto auttaa lasta selviämään elämän haasteissa ja lisää hyvinvointia. Huonon itsetunnon omaava lapsi voi kokea, ettei häntä ole tarpeen arvostaa, jolloin hänen on vaikea pitää myös omista koskemattomuuden rajoistaan kiinni. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi sallii itseään kohdeltavan tai kosketeltavan epäkunnioittavasti, mikä voi ilmetä alttiutena seksuaaliväkivallalle. (Valtioneuvosto 2021, 21; Hamilton-Giachritsis ym. 2020, 8; Saarela 2020, 47.)

Lasten suojelu väkivallalta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen keskeinen tavoite (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989). Lainsäädännöllä pyritään turvaamaan lapsen oikeuksien toteutuminen, mutta arkielämän tasolla lasten suojeleminen on aina aikuisten vastuulla. Keskeistä lapsen suojelemisessa on se, että lasten arjessa läsnä olevat aikuiset ovat aidosti kiinnostuneita lapsesta ja antavat tilaa lapsen äänelle. Tämän on todettu olevan keskeinen suojaava tekijä seksuaaliväkivallalta. (Valtioneuvosto 2021, 21.)

5.1 Puheeksioton välineen taustateoria

Kortit valikoituivat groomingin käsittelyn välineeksi niiden helppokäyttöisyyden vuoksi. Lapsen kortit ovat kaksipuoleisia, joissa toisella puolella on aiheeseen virittävä kuva ja toisella puolella lyhyt otsikkoteksti. Jokaisessa kortissa on erilainen kuva ja teksti. Kortit on laadittu niin, että ne strukturoivat keskustelua, mutta eivät ohjaa sitä liikaa eli pyrkivät antamaan tilaa lapsen kokemuksille ja sille, mitä lapsi keskustelussa tuottaa. Kussakin ammattilaisen kortissa on lapsen vastaavan kortin kanssa sama kuva, joka toimii yhdistävänä tekijänä. Ammattilaisen korttien toisella puolella on faktaa ja keskustelua tukevia kysymyksiä. Kortit voi ottaa käyttöön matalalla kynnyksellä eivätkä ne vaadi pitkällistä perehtymistä etukäteen.

Korttien sisältö pohjautuu kognitiivis-behavioraalisen taustateoriaan. Teorian lähestymistapa sopii ilmiöiden käsittelyyn lasten kanssa, sillä jo leikki-ikäinen lapsi osaa ajattelun avulla luoda vaihtoehtoisia todellisuuksia. Esimerkiksi mielikuvitusta käyttäen lapsi voi käsitellä kokemiaan ilmiöitä leikissä. Monet lapset ymmärtävät vaihtoehtoisia ajatusmalleja ja uskomuksia sekä sitä, että ihmiset kokevat asioita eri tavoin. Kognitiivis-behavioraalisen työskentelyn tavoitteena onkin erilaisten näkökulmien avulla rikastuttaa emotionaalisia ja toiminnallisia taitoja. Se, mitä lapset usein tarvitsevat ilmiöistä keskustelemisen ja työstämisen tueksi, ovat konkreettiset työvälineet, jotka tukevat sitoutumista ja pitävät yllä mielenkiintoa aiheen käsittelyyn. Tällaisia työvälineitä voivat olla esimerkiksi piirustukset, kuvasarjat, pelit, värit tai kortit. (Stallard 2013, 22-31.)

Kognitiivis-behavioraalisessa lähestymistavassa on keskeistä tietoisuuden, toiminnan ja tunteiden tarkasteleminen niin, että löydetään toimivampia ratkaisuja ongelmatilanteisiin, kuten groomingin kohtaamiseen. Tietoisuus pitää sisällään esimerkiksi ajattelumalleja, uskomuksia ja päätelmiä, joita voidaan työstää uusien näkökulmien ja tiedon avulla. Näitä voivat olla esimerkiksi ajatusvääristymät, kuten ”kaikki saavat kuvia” tai ”ei niistä jutuista ole minulle haittaa.” Toiminnassa on kyse tässä yhteydessä turvataidoista, joita voidaan kehittää ja harjoitella. Tunteet taas syntyvät tarpeista ja siksi niiden tunnistaminen ja kuuleminen on tärkeää. Groomingin käsittelemisen yhteydessä tärkeä havaittava tunne voi olla esimerkiksi lapsessa heräävä outo olo, joka kertoo siitä, ettei kaikki ole hyvin. Tietoisuus, toiminta ja tunteet vaikuttavat kaikki toisiinsa tilannekohtaisesti. Prosessimuotoisessa työskentelyssä ammattilainen toimii mahdollistajana, joka tukee lapsen omia oivalluksia ja ratkaisuja. (Stallard 2013, 22.)

Groomingin käsittelemisessä on kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan mukaista tukea lasta kertomaan mahdollisesti kohtaamastaan houkuttelusta (kuvio 3). Manipulatiivisen käytöksen kohteeksi joutuminen on usein hämmentävää ja vaikeasti havaittavaa, minkä vuoksi tiedon ja näkökulmien lisääminen voivat auttaa lasta tarkastelemaan kokemaansa. Keskeistä

on myös auttaa lasta puhumaan ja luottamaan tunteeseensa, jota osa groomingia kohdanneista lapsista kuvaa ”oudoksi oloksi.” Tunne suojaa lasta, sillä se voi auttaa lasta irtautumaan kontaktista ja kertomaan kohtaamastaan eteenpäin.



Kuvio 3: Grooming lapsen näkökulmasta

Kognitiivis-behavioraalinen työskentelyprosessi on yksi sosiaalipedagogisista menetelmistä. Sosiaalipedagogiassa korostuu yksilön sosiaalisen kasvun tukeminen erilaisissa haasteissa. Kokonaistavoitteena on tukea yksilön osallisuutta yhteisöön ja ehkäistä syrjäytymistä. Groomingin puheeksioton kohdalla tämä tavoite toteutuu, kun lapsi kokee saavansa tukea arkiympäristössään asian käsittelemisessä eikä jää yksin. Yhteisön tuki voi vahvistaa lapsen uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa haastavissa tilanteissa. (Nivala & Rynänen 2019, 337-340.)

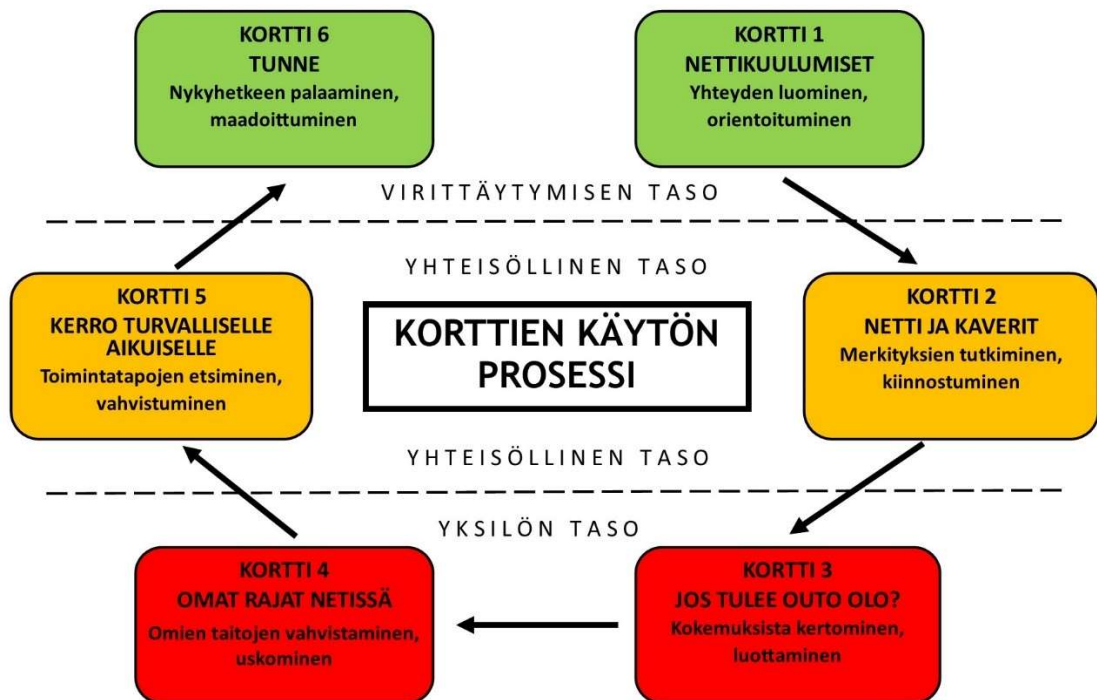
Kortit ovat luova menetelmä, joita käytettäessä toteutuvat sosiaalipedagogiset arvot, kuten elämyksellisyys, toiminnallisuus ja yhteisöllisyys. Nämä tukevat ammattilaisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja mahdollistavat uusien näkökulmien syntyminen. Korteissa käytetään avoimia kysymyksiä, jotta prosessissa on tilaa lapsen omille kokemuksille. Hyvä toiminnallinen menetelmä on innostava ja sovellettavissa monipuolisesti. Oleellista on, ettei aikuinen määritä lapsen kokemuksia tai ohjaa vuorovaikutusta asenteellisesti. (Mäkinen, Raatikainen, Raikka, Saarnio 2011, 110, 157-159.)

Toiminnallisen menetelmän vahvuutena on, että sen avulla lapsi saattaa tuoda esiin asioita, joita ei pelkästään keskustelemalla tulisi ilmi. Kortit voivat selkeyttää lapsen ajatuksia ja auttaa niiden sanoittamisessa. Onnistunut prosessi voi lisätä lapsen voimavaroja ja tukea lasta itseään suojaavien valintojen tekemisessä. (Järvinen & Lankinen & Taajamo & Veistilä & Viro-lainen 2012, 192–193; Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 158.)

5.2 Korttien käytön prosessin kuvaus

Kortteja voi käyttää keskustelun tukena sekä lapsiryhmän että yhden lapsen kanssa. Lapsen korteissa on toisella puolella aiheeseen sopiva kuva ja toisella puolella kortin otsikko, joka mahdollistaa korttien monipuolisen käytön. Kortit on suunniteltu käytettäväksi niin, että tilanteesta muodostuu strukturoitu prosessi, joka etenee kuviossa 4 kuvatulla tavalla. Prosessi alkaa virittäytymisen tasolta, johon myös viimeinen kortti palauttaa keskustelun. Ensimmäisen kortin tavoitteena on luoda yhteys aikuisen ja lapsen välille (kortti 1). Orientoivat kysymykset tukevat tätä. Virittäytymisen tasolta edetään yhteisölliselle tasolle osoittamalla kiinnostusta lapsen toimintaympäristöihin netissä (kortti 2). Mikäli lapsi kokee yhteyttä aikuisen kanssa ja huomaa tämän olevan kiinnostunut hänestä, on mahdollista, että syntyy luottamus, jonka varassa lapsi voi kertoa omista kokemuksistaan aikuiselle yksilön tasolla (kortti 3). Tällä tasolla turvallisuus on erittäin tärkeää. Yksilön tasolla toteutuu myös keskustelu omista rajoista netissä (kortti 4). Paluu yhteisölliselle tasolle tapahtuu tarkastelemalla lapsen aikuisuhteita (kortti 5). Viimeinen kortti tuo prosessin takaisin virittäytymisen tasolle, jossa käyty keskustelu puretaan ja katse suunnataan eteenpäin (kortti 6).

Kuten edellä kuvatusta käy ilmi, on jokaisella kortilla merkitys kokonaisuuden kannalta. Yhdessä ne muodostavat kokonaisprosessin ja siksi kortteja ei tule käyttää irrallisina. Prosessin avulla groomingia voidaan käsitellä monipuolisesti eri näkökulmista. Ihanne olisi, että korttien käyttö toteutuisi ennaltaehkäisevästi, jotta lapsella olisi tietoa ja taitoa toimia, mikäli hän joskus kohtaa groomingia. Kortteja voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa lapsi on jo joutunut houkuttelun tai seksuaaliväkivallan kohteeksi. Ammatilainen ei voi kuitenkaan prosessia aloittaessaan tietää mitä se nostaa lapsessa esiin, joten avoin ja sensitiivinen lähestyminen on keskeistä. Aikuisen tulee lapsen kanssa puhuessaan huomioida erityisellä herkkyydellä jokaisen lapsen kokemuksen yksilöllisyys. On tärkeää, että aikuinen ottaa lapsen kertoman totena ja uskoo häntä. Ammatilainen voi sanoittaa lapselle, ettei korttien kysymyksiin ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, vaan tärkeintä on tuoda esiin sitä, mitä itse kokee ja ajattelee.



Kuvio 4: Korttien käytön prosessi

5.2.1 Kortti 1: Nettikuulumiset

Ensimmäinen kortti ohjaa aiheeseen kuulumisten kysymisen kautta. Tavoite on luoda turvallinen yhteys lapseen ja antaa hänen kertoa omista lähtökohdistaan mitä hän tykkää tehdä netissä ja missä hän siellä liikkuu. Aikuisen voi auttaa lasta kertomaan osoittamalla kiinnostusta ja kuuntelemalla aktiivisesti. Kortti lähestyy nettiä positiivisena lapsen maailmaan luontaisesti kuuluvana asiana. Aikuisen on tärkeää antaa lapsen puhua omista kokemuksistaan määrittämättä tai arvottamatta niitä. Tässä kohtaa aikuisen ei tule alkaa valistamaan netin käytön määrästä tai tehdä lapsen kertoman perusteella liian pitkälle meneviä oletuksia esimerkiksi lapsen pelaamisesta, hänen käyttämistään nettisivustoista tai lapsen perhetilanteesta.

Ensimmäiseen kortin kysymykset ovat yhteyttä luovia ja orientoivia. Niiden avulla aikuinen voi auttaa lasta kertomaan lisää ja osoittaa kiinnostusta häntä kohtaan. Tällaisia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi:

- Mitä tykkäät tehdä netissä?
- Mitä sivustoja tai sovelluksia käytät? / missä yleensä käyt netissä?
- Mitä tiedät sovellusten/pelien ikärajoista?

- Haluatko näyttää mikä on mielestäsi kivaa netissä / ketä seuraat / mitä pelejä pelaat?
- Mitä mukavia asioita olet kohdannut netissä?
- Mikä netissä on sinulle tärkeää?
- Milloin yleensä vietät aikaa netissä?
- Millä laitteella yleensä käytät nettiä?

5.2.2 Kortti 2: Netti ja kaverit

Netti on tärkeä osa lapsen sosiaalista verkostoa. Ihmissuhteet ovat kaikille tärkeitä, koska elämän merkityksellisyys toteutuu jaetuissa kokemuksissa toisten ihmisten kanssa. Prosessin kortissa 2 tutkitaan yhteisöjä, joissa lapsi toimii tai on osallisena netissä. Näiden merkitystä ei aikuisen tule väheksyä. Tässä kohtaa on hyvä kartoittaa lapsen ihmissuhteita huomioiden myös netissä olevat ihmissuhteet, jotka voivat olla lapselle hyvinkin merkittäviä. Aikuisen kanssa lapsi voi pohtia millaisia asioita hän arvostaa ihmissuhteissa ja millä tavalla kaverisuhteita on hyvä ylläpitää. On tärkeää kuulla lapsen oma kokemus kaveritilanteestaan ja tukea häntä, mikäli lapsi kokee yksinäisyyttä, ulkopuolisuutta tai sitä, ettei hänellä ole kavereita. Lapsen kanssa tulee myös miettiä, millaisesta viestittelystä tulee hyvä olo ja mikä puolestaan voi tuntua ikävältä. Tämän kortin kysymysten avulla ammattilainen voi saada käsitystä lapsen sosiaalisista suhteista ja kiinnittää huomiota, jos lapsella on niihin liittyen huolta. Sensitiivisyys on huomioitava kaverisuhteista puhuttaessa, koska moni lapsi saattaa kokea niissä haasteita. Kortin 2 keskeinen tavoite on kiinnostuminen, joka onnistuessaan toteutuu sekä aikuisen suhteessa lapseen että lapsen suhteessa prosessiin. Kortin 2 kysymyksiä voivat olla esimerkiksi:

- Millaisia kavereita sinulla on?
- Mikäli lapsi kokee, ettei hänellä ole kavereita, voi kysyä: millaisia kavereita toivoisit sinulla olevan?
- Millainen on mielestäsi hyvä kaveri?
- Mitä teet mielellään kavereiden kanssa?
- Miten nettikaveruus eroaa livekaveruudesta?
- Millä sovelluksilla tykkäät viestitellä?
- Millainen viestittely on mielestäsi mukavaa?
- Millainen viestittely ei ole mielestäsi ok?
- Mistä voi mielestäsi tunnistaa ikävän viestittelyn?
- Jos sinä tai kaverisi saisi ikävän viestin, miltä se saattaisi tuntua?
- Miten tavallista mielestäsi on, että lapsi alkaa viestitellä ennestään tuntemattoman henkilön kanssa?

- Mistä voi tietää onko viestittelijä se, joka sanoo olevansa?
- Mitä pitää mielestäsi huomioida tutustuesssa uuteen ihmiseen netissä?

5.2.3 Kortti 3: Jos tulee outo olo?

Tämän kortin myötä prosessi etenee yksilön tasolle, jossa keskeisiä ovat lapsen omat kokemukset. Kortin avulla on tarkoitus käydä läpi millaisia haitallisia asioita lapsi saattaa kohdata netissä. Kokemuksista ja tunteista kertominen vaatii turvallisuutta ja luottamusta, joiden rakentumista aikuinen voi omalla toiminnallaan tukea. Tavoite on vahvistaa lapsen taitoja toimia, mikäli hänelle tulee vastaan jotakin, joka herättää hänessä oudon tai epämieluisan tunteen. Ammattilaisen on huomioitava, ettei lasta pelottele netin vaaroilla, vaan asiasta tulee käydä ikätason mukaista avointa keskustelua. Hyvä on myös tiedostaa, että lapsen saattaa olla helpompi kertoa kokemuksia kaverinsa näkökulmasta kuin omastaan. Käsiteltäviä asioita sanoittamalla ja termejä avaamalla voi varmistaa, että lapsi tietää mitä ne tarkoittavat. Tavoite on tukea lasta siinä, että hänen kokemansa tunne on oikea. Jos lapsi kohtaa jotakin, joka ei tunnu hyvältä tai oikealta, on siitä aina tärkeää jutella turvallisen aikuisen kanssa.

Mikäli seuraavia asioita tulee keskustelussa ilmi, on niihin hyvä tarttua ja kysyä niistä lisää, kuitenkin johdattelematta lasta. Näitä merkkejä voivat olla esimerkiksi:

- Lapsi ei tunne viestittelijää.
- Viestittelijä kieltää lasta kertomasta kellekään viestittelystä.
- Lapsen on kokenut syyllistämistä, painostamista tai pakottamista.
- Viestittelijä on huomattavasti lasta vanhempi tai aikuinen.
- Lapsella on herännyt outo olo tai muu epämieluisa tunne.
- Viestittelijä haluaa nopeasti siirtää viestittelyn julkisilta nettialustoilta yksityisviestiin.
- Viestittelijä pyytää lapselta asioita, jotka eivät tunnu lapsesta hyvältä.
- Viestittelijä jakaa lapselle kuvia, videoita tai linkkejä, joista tulee ikävä tai epämiellyttävä olo.

Kysymykset, joilla aikuinen voi auttaa lasta kertomaan ajatuksiaan ja kokemuksiaan voivat olla esimerkiksi:

- Millaisia ikäviä asioita netissä saattaa tulla vastaan?
- Oletko sinä tai ystäväsi kohdannut netissä jotain ikävää tai sellaista, josta jäi outo olo?

- Millaisista ikävistä netissä kohdatuista tilanteista tai asioista olette kavereiden kanssa joskus jutelleet?
- Mitä ikäviä kommentteja joku saattaa laittaa?
- Millaista kiusaamista netissä voi tapahtua?
- Mistä saattaa tulla outo tai kurja olo?
- Millainen on mielestäsi hyvä salaisuus? Entä huono salaisuus?
- Mitä teet, jos joku netissä kohtaamasi asia tuntuu ikävältä tai mietityttää?

5.2.4 Kortti 4: Omat rajat netissä

Neljännessä kortissa liikutaan edelleen yksilön tasolla. Lapsen kanssa pohditaan, miten omaa yksityisyyttään voi suojata netissä. Turvataidot auttavat lasta toimimaan niin, että hän pystyy pitämään omista rajoistaan kiinni. Lasta tulee auttaa kertomaan kokemastaan ja hakemaan tarvittaessa apua. Mikäli lapsen rajoja on rikottu, tulee lapselle korostaa sitä, että asiasta kertominen on hyvä eikä lapsi ole vastuussa tapahtuneesta. Lisäksi on syytä auttaa, ettei lapsi jäisi asian kanssa yksin. Kortin tavoite on tukea lasta toimimaan vastuullisesti omia ja toisen rajoja kunnioittaen sekä oppia taitoja, joilla voi suojata itseään. Näin voidaan vahvistaa lapsen uskoa omiin kykyihinsä toimia vaikeassakin tilanteessa. Rajoja tunnistavaa ja vahvistavaa keskustelua voi käydä esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Mitä tarkoittaa asioiden jakaminen netissä?
- Millaisia asioita on kiva jakaa netissä?
- Kenelle on kiva jakaa asioita?
- Mitä ajattelet kuvien jakamisesta?
- Mitä ajattelet videoiden jakamisesta?
- Milloin ei ole mukava jakaa asioita? Millaisten asioiden jakamisesta voisi tulla ikävä olo?
- Millaiset asiat ovat mielestäsi henkilökohtaisia asioita?
- Miltä tuntuu, jos jonkun henkilökohtaisia asioita jaetaan netissä?
- Mitä netissä ei mielestäsi kannata jakaa?
- Onko sinulle tai kaverillesi tullut joskus sellainen olo, että rajojanne on rikottu netissä?
- Mitä teet, jos joku toimii sinua kohtaan niin, että siitä tulee outo tai ikävä olo?

5.2.5 Kortti 5: Kerro turvalliselle aikuiselle

Viidennen kortin myötä prosessissa palataan yhteisölliselle tasolle. Lapselta tulee kysyä, kuka on hänelle turvallinen luottoihminen, jolle hän voi kertoa kohdattuaan jotakin ikävää. Mikäli lapsi ei pysty nimeämään ketään turvallista aikuista lähipiiristään, voi ammattilaisen kanssa käyty keskustelu olla lapselle erityisen tärkeä kokemus. Yhdessä on hyvä miettiä, löytyisikö lapsen sosiaalisesta verkostosta joku, jonka lapsi kokee turvallisena. Turvallinen aikuinen voi olla esimerkiksi lapsen opettaja, harrastuksen ohjaaja, nuorisotyöntekijä tai koulukuraattori. Turvallisuuden tunteen säilyttäminen keskustelussa voi olla erityisen haastavaa silloin, kun lapsi kertoo kohdanneensa netissä jotakin, mistä ammattilainen on velvoitettu ilmoittamaan eteenpäin. Tilanne todennäköisesti herättää lapsessa vaikeita tunteita, joiden käsittelemiseen lapsi tarvitsee tukea. Erityisen tärkeää on saada lapsi ymmärtämään, että ilmoittaminen on hyvä asia ja ilmoittamatta jättäminen vain väärintekijän etu.

Ilmoittamisessa on syytä huomioida, että otetaan kuvakaappaukset käydyistä keskusteluista ja mahdollisista kuvista tai videoista. Lisäksi kannattaa estää tekijä, mikäli mahdollista. Tekijää ei kannata ilmiantaa, koska usein tämä saa tekijän poistamaan profiilinsa, jolloin viranomais-ten on hankala jäljittää häntä. Sama tekijä on voinut lähestyä myös muita lapsia ja siksi hänestä on tärkeää ilmoittaa. Ilmoituksen voi tehdä esimerkiksi poliisille tai Pelastakaa Lasten Nettivihje-palveluun.

Kortin 5 kysymykset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia:

- Millainen on sinun turvapaikkasi?
- Millaiset asiat tuovat sinulle turvaa?
- Kenen kanssa tunnet olosi turvallisiksi?
- Kerro jostakin tilanteesta, jossa olet onnistunut ratkaisemaan jonkin ongelman toisen ihmisen kanssa?
- Miten toimit, jos kohtaat jotakin vaikeaa tai hankalaa?
- Mitä ajattelet, onko esimerkiksi koulussa tai harrastuksissa jotakin aikuista, jonka uskot auttavan sinua, jos tarvitset apua?

5.2.6 Kortti 6: Tunne

Viimeisen kortin avulla palautetaan prosessi virittäytymisen tasolle refleктоimalla lapsen kokemusta käydystä keskustelusta. Tämä auttaa lasta päättämään käydyn prosessin ja suuntaamaan eteenpäin seuraavaan hetkeen. Aikuisen tulee kiittää lasta keskustelusta ja kertoa joi-

takin positiivisia huomioita lapsesta esimerkiksi sanomalla: ”Minuun teki vaikutuksen se, miten sinä...” Palaute voi vahvistaa lasta ja jättää päällimmäiseksi tunteen onnistuneesta keskustelusta. Nykyhetkeen maadoittavia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi:

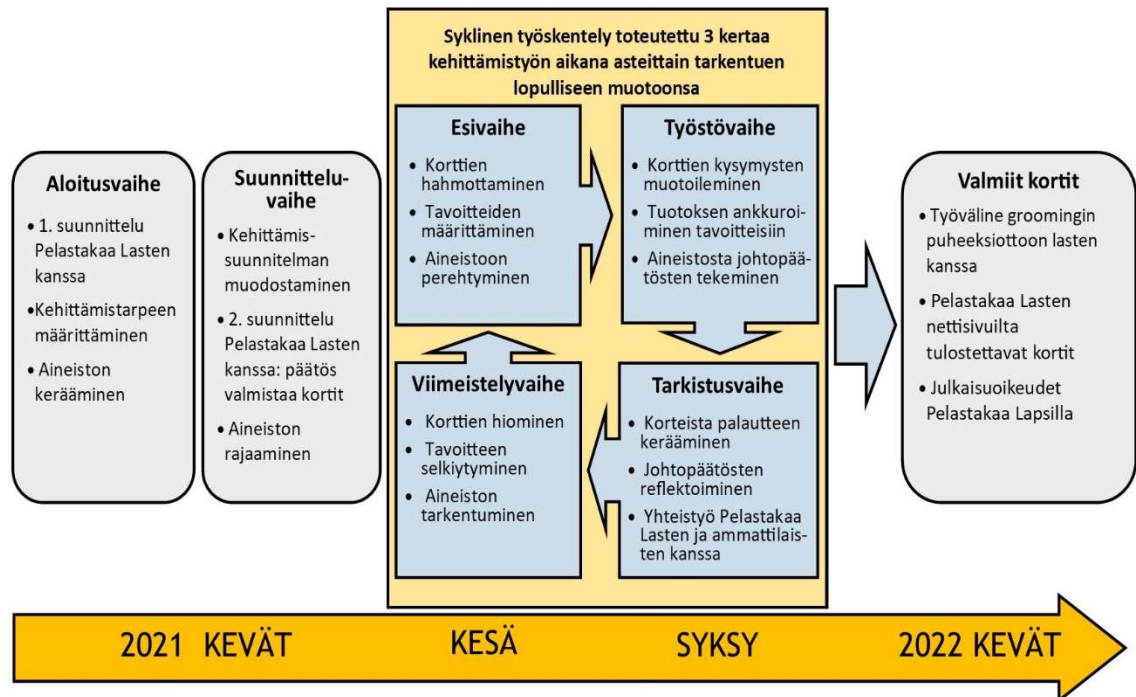
- Millainen olosi on nyt?
- Mikä tässä keskustelussa oli sinulle tärkeää?
- Miten uskot käymämme keskustelun vaikuttavan omaan nettikäyttäytymiseesi?
- Mistä olisi mielestäsi tärkeää vielä jutella?
- Mitä sinulla on vielä suunnitelmassa tälle päivälle?
- Mistä haluaisit onnitella itseäsi tässä keskustelussa?

6 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöni oli työelämälähtöinen konstruktivistinen kehittämistyö. Groomingin puheeksiottoon tarkoitettujen korttien tuottamiseen soveltui erinomaisesti konstruktivistinen malli, jossa korostuu huolellinen suunnittelu, tutkimuksellinen kehittämisote, tasavertainen reflektointi kenttätöitä tekevien ammattilaisten kanssa ja vankka metodologinen osaaminen. Vaikka valmiiden korttien julkaiseminen on suunniteltu keväälle 2022, olen opinnäytetyössäni onnistunut suunnittelemaan, kehittämään ja tuottamaan materiaalin, mikä korttien julkaisemiseksi vaaditaan. (Salonen 2013, 16-20.)

Konstruktivistinen kehittämismalli etenee eri vaiheiden kautta tarkentuen lopulliseen muotoonsa (kuvio 5). Aloitusvaiheeseen sisältyy suunnittelun käynnistäminen, aineiston kerääminen ja kehittämistarpeen määrittäminen. Suunnitteluvaiheessa kehittämissuunnitelma tarkentuu, aineisto rajautuu ja valitaan tuotos, jota aletaan kehittää. Tästä alkaa syklinen työskentely, joka sisältää eri neljä vaihetta, joita toistetaan niin kauan, kunnes tuotos tarkentuu lopulliseen muotoonsa. Syklinen työskentely alkaa esivaiheella, jossa tuotos hahmotellaan alustavasti vastaamaan tavoitteisiin käytettävissä olevan aineiston pohjalta. Työstövaihe on konkreettisen työskentelyn vaihe, jolloin tuotos muotoutuu konkreettiseksi prototyyppiksi. Tämä annetaan tarkistusvaiheessa yhteistyötahojen arvioitavaksi. Saadun palautteen pohjalta tuotos hioutuu valmiimmaksi. Konstruktivistisessa mallissa korostuu inhimillisyys, joka näkyy syk-

lisessä työskentelyssä: reflektointi, uudelleen ideoiminen, korjaaminen ja dialogi vievät prosessia eteenpäin. Kun tätä on toistettu riittävän pitkään, on tuotos valmis. (Salonen 2013, 16-20.)



Kuvio 5: Konstruktivistisen kehittämistyöni kuvaus

6.1 Prosessin vaiheet ja arviointi

Opinnäytetyöprosessini alkoi keväällä 2021, kun minulle tarjoutui mahdollisuus yhteistyöprojektiin työelämäkumppanin Pelastakaa Lasten Lasten suojelu ja Nettivihje -toiminnon kanssa. Järjestön huhtikuussa 2021 julkaiseman selvityksen ”Grooming lasten silmin -selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä” perusteella nousi tarve ammattilaisten tueksi kehitettävästä ilmiön puheeksi ottamisen välineestä. Aihe kiinnosti itseäni erityisesti siksi, että olen työskennellyt lasten ja nuorten parissa koko työurani ja valmistunut seksuaalineuvojaksi vuonna 2018. Prosessi alkoi pohdinnalla, miten Pelastakaa Lasten selvityksessä esiin nousseen tarpeeseen voisi vastata. Yhteistyökumppanin kanssa huhtikuussa 2021 pidetyssä palaverissa päädyimme kortteihin puheeksi ottamisen välineenä, koska kortit ovat helposti ja matalalla kynnyksellä otettavissa käyttöön. Pelastakaa Lapset voi julkaista kortit omilla nettisivuillaan, josta ammattilainen saa ne kätevästi ladattua tai tulostettua käyttöönsä.

Opinnäytetyöni työelämäkumppani Pelastakaa Lapset ry on vuonna 1922 perustettu maailman suurin uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton järjestö, joka ajaa lasten oikeuksia. Järjestön toiminta perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Pelastakaa Lasten Lasten suojele ja Nettivihje -toiminnon työskentely on aloitettu 2002 ja se on perustettu ”lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, houkuttelun ja seksuaaliväkivallan torjumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.” Työskentely on osa ”Suomen Safer Internet Centre -toimintaa (FISIC), joka pyrkii takaamaan lapsille paremman ja turvallisemman digitaalisen ympäristön. FISIC-toiminta toteutetaan yhteistyössä Kansallisen audiovisuaalisen instituutin ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa.” Lasten suojele ja Nettivihje -toiminnossa tuotetaan myös tietoa ja tarjotaan koulutusta sekä toteutetaan laaja-alaista yhteistyötä ja vaikuttamistyötä koko yhteiskunnan sisällä myös kansainvälisellä tasolla. (Pelastakaa Lapset 2021b.)

Pelastakaa Lasten ylläpitämään Nettivihje-palveluun voi ilmoittaa matalalla kynnyksellä, mikäli netissä herää epäily esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista tai seksuaaliväkivaltaan liittyvästä toiminnasta. Nettivihjeestä saa myös ohjausta ja neuvoja erilaisiin tilanteisiin. Rikos päättyy harvoin viranomaisten tietoon, koska moni kokee ilmoittamiskynnyksen korkeana ja siksi matalan kynnyksen palvelun tarjoaminen on tärkeää. Palvelu vastaanottaa tuhansia vihjeitä vuosittain. Nettivihje toimii kiinteässä yhteistyössä keskusrikospoliisin ja kansainvälisten lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa torjuvien järjestöjen kanssa. (Pelastakaa Lapset 2021b.)

Opinnäytetyöni oli vahvasti työelämälähtöinen konstruktivistinen kehittämistyö, jonka tarkoituksena oli tuottaa lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille seksuaalikasvatuksen työväline groomingin käsittelyyn. Tavoitteena on työvälineen avulla lisätä ammattilaisten tietoa groomingista ja tukea asian puheeksi ottamista matalalla kynnyksellä lapsia kohdattaessa. Keväällä 2021 aloitin aineiston keräämisen ja siihen perehtymisen. Aineistoni hakemisessa sain tukea Pelastakaa Lasten yhteistyöhenkilöiltä ja tutuilta seksuaalineuvonnan ammattilaisilta. Myös silloisen työnantajani Riihimäen seurakunnan perheneuvoja avusti ajantasaisen aineiston löytämisessä. Nettihakuja toteutin niin Google Scholarin kuin Laurean Libguidesin avulla hakusanoilla, joista tärkeimmät olivat *grooming*, *child sexual abuse*, *netti ja lapset sekä seksuaalikasvatus*. Näin löytyneiden tieteellisten artikkeleiden, pro gradu -tutkimusten, opinnäytetöiden ja väitöskirjojen sekä niissä viitattujen lähdeluetteloiden avulla sain kokoon mielestäni varsin kattavan aineiston. Erityisesti nettiin liittyvien tutkimusten osalta pidin tärkeänä sitä, ettei aineisto ole liian vanhaa vaan ajantasaista ja tältä osin pidin vuotta 2015 suuntaa antavana rajana.

Alkukesästä 2021 sain aineistoni pohjalta muodostettua ensimmäisen version opinnäytetyöni sisällysluettelosta ja aloin kirjoittaa tekstiä. Heinäkuussa yhteistyötahon kanssa pidetyn palaverin yhteydessä sain palautetta, että työni rakenne seurasi liiaksi Pelastakaa Lasten selvityksen muotoa, minkä jälkeen päätin keskittyä opinnäytetyössäni enemmän seksuaalikasvatuksen

ja lapsen seksuaalisen kehityksen huomioivaan lähestymistapaan. Pian tämän jälkeen löysin Edilexistä Itä-Suomen rikosoikeuden professorin Matti Tolvasen ja nettipoliisi Marko Forssin vuonna 2013 kirjoittaman artikkelin, joka käsitteli laintulkintaongelmia vuonna 2011 rikoslakiin lisätystä kriminalisoinnista lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Tämä auttoi opinnäytetyöni tietopohjaisen viitekehyksen muodostamisessa lopulliseen muotoonsa ja samalla käsiteltävän aiheen tärkeys kiteytyi: Aikuiset tarvitsevat tietoa siitä, miten vakava ja yleinen ilmiö grooming on.

Kehittämistyön kohteena olevien korttien sisällöt alkoivat muodostua aineistoon perehtymisen myötä. Korttien tekstiosuoksien ensimmäisistä versioista pyysin korteista palautetta viideltä eri toimintaympäristöissä lasten ja nuorten parissa työskentelevältä ammattilaiselta. Saamani palautteen perusteella tein kortteihin muutoksia ja korjauksia, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin käyttötarkoituksessaan.

Opinnäytetyöni tekemisessä aineiston läpikäyminen sekä korttien aihepiirien priorisointivaihe vei aikaa paljon. Grooming on aiheena moniulotteinen ja lähdemateriaalista suurin osa oli englanninkielistä, joten siihen tutustuminen oli työlästä. Työn rajaaminen oli myös oma haasteensa, koska aiheen käsittely olisi voinut helposti laajentua huomattavasti. Kirjoitusprosessia tehdessäni mielessäni oli jatkuvasti kehittämistyöni tarkoitus: käytännön välineeksi ammattilaisten käyttöön tehtävät kortit. Korttien ideointi sekä niissä käsiteltävien teemojen valinta vaati paljon harkintaa sekä reflektointia, jotta sain valittua niihin mielestäni aineiston pohjalta esiin nousseet keskeiset asiat. Aiheen sensitiivisyys piti huomioida koko prosessin ajan.

Elokuussa 2021 opinnäytetyöni kokonaisuuden ensimmäinen versio oli valmis. Tämän annoin kommentoitavaksi yhteistyökumppaneilleni sekä oikoluettavaksi tuttavalleni. Kokonaisuuden kannalta saatoin jälkikäteen havaita, että olin tehnyt alun tiivistelmän kertaalleen liian aikaisin. Teoreettisen viitekehyksen ja toiminnallisen osuuden työstäminen oli yllättävän pitkä prosessi ja venyi itselleni asettamien aikaraamien yli, jonka vuoksi johdanto- ja pohdintalukujen kirjoittaminen uuden työn ohessa oli haasteellista. Kaikkiaan opinnäytetyöni työstäminen oli ammatillisesti merkittävä kokemus, jota mielenkiintoiseksi kokemani aihe kannatteli alusta loppuun asti.

6.2 Tuotoksen arviointi

Korttien kehittämisvaiheessa pyysin niistä palautetta sähköpostitse viideltä lasten ja nuorten parissa työskentelevältä ammattilaiselta. Palautetta antoivat koulukuraattori, lastensuojelun asiantuntija, sosiaalitoimen perhetyöntekijä, erityisnuorisotyöntekijä ja järjestön asiantuntija. Kaikki palautetta antaneet pitivät groomingia ajankohtaisena haasteena, jonka puheeksiottoon he kokivat kortit tarpeellisina. Palautteissa tuli esiin, että he kaipasivat varmuutta ja tietoa ilmiön käsittelyyn.

Kortteihin liittyvät kysymykset herättivät vastanneissa eniten pohdintaa. Sain hyviä ehdotuksia lisäkysymyksiksi esimerkiksi siitä, kuinka lapsi voisi itse näyttää, millä sivustoilla hän tykkää liikkua netissä. Erityisesti suljetuista kysymyksistä käytiin keskustelua, jonka perusteella päätin jättää niistä vain muutaman. Keskustelussa pohdittiin lähinnä lapsia, joille asioista kertominen on vaikeaa - suljetut kysymykset olisivat kenties olleet heille helpompia. Avokysymykset nähtiin tärkeinä, koska niiden avulla voi saada tietoa lapsen omista kokemuksista. Sain palautetta myös siitä, että osa kysymyksistä sisälsi oletuksia. Esimerkiksi kysymys lapsen kavereista piti muuttua sellaiseksi, ettei kysyjä oleta lapsella aina olevan kavereita. Eräs työntekijöistä toivoi kysymyksiä olevan mahdollisimman paljon, jotta hän saisi tukea keskustelun eteenpäin viemisessä. Toisaalta toisessa palautteessa todettiin, että kysymyksiä oli paljon. Myös nettivihjeen käyttämisestä toivottiin selkeitä ohjeita, koska moni ei ollut sitä aiemmin käyttänyt.

Kortit koettiin hyvänä työvälineenä ja niitä pidettiin toimivina sekä helposti käyttöön otettavina. Useampi vastanneista mainitsi, että kortit muodostivat kattavan prosessin groomingin käsittelyyn ja tärkeät näkökulmat tulivat siinä huomioituiksi. Positiivista palautetta sain myös sensitiivisyyden, ikätasoisuuden sekä lapsen kuulemisen korostamisesta.

Palautteen pohjalta kehitin korttien kysymyksiä, muokkasin kysymysten järjestystä ja lisäsin niitä. Kiinnitin erityisesti huomiota korttien kysymysten muotoiluun ja selkeyteen. Muokattua kysymykset lähetin ne uudelleen arvioitaviksi samoille ammattilaisille. Lisäksi kysymyksiä kanssani työstivät työelämäkumppanini asiantuntijat sekä ratkaisukeskeisen sovittelun asiantuntija. Eräs palautteen antajista kommentoi kortteja seuraavasti:

”Musta ne kortit oli tosi helposti käyttöön otettavat, mä haluan ne sitten kanssa kun on valmiit! Mitään ei mun mielestä ollut sellasta jota lisäisin tai ottaisin pois. Kysymykset hyviä ja valideja, ja niiden tarkoitus kuitenkin herättää keskustelua eikä tarkoitus että niitä jokainen käyttäjä noudattaa orjallisesti eli musta ihan perusteltua että niitä on paljon.”

6.3 Eettisyyden ja luotettavuuden pohdinta

Opinnäytetyöni on käytännönläheinen kehittämistehtävä, joka rakentuu eettiselle ja luotettavalle tutkimustiedolle. Aiheen käsittelyssä on erityisesti huomioitava sen sensitiivisyys. Sosiaalialan eettiset ohjeet (Talentia 2017) säätelevät ammattilaisten toimintaa ja niiden mukaan työn keskeisiä periaatteita ovat ihmisoikeuksien, ihmisarvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Näiden arvojen näkyminen käytännössä ilmenee esimerkiksi lasten suojelemisessa sekä heidän äänensä kuulemisessa, josta on opinnäytetyössäni kyse.

Työssäni olen noudattanut eettisyyden ja luotettavuuden periaatteita. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012, 6) mukaisesti olen toteuttanut opinnäytetyössäni hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tutkimuseettisen näkökulman mukaisesti työni noudattaa rehellisyyttä, tarkkuutta sekä huolellisuutta kaikissa vaiheissaan. Olen toiminut myös avoimuuden ja vastuullisuuden periaatteiden mukaisesti. Olen osoittanut arvostusta alan tutkimuksille ja huomioinut huolellisen lähdeviittauksen merkityksen työssäni.

Toikko & Rantasen (2009, 121) mukaan kehittämistyön luotettavuus määritellään sen perusteella, vastaako kehitettävä väline tarpeeseen. Ammattilaisilta saamani palautteen perusteella korteille on olemassa selkeä tarve ja aihe koettiin tärkeänä sekä ajankohtaisena. On kuitenkin mahdotonta täysin arvioida ennalta, kuinka hyvin väline tulee vastaamaan tarpeeseen. Omalta osaltani olen kuitenkin pyrkinyt vastuullisesti kehittämään groomingin puheeksioton työvälineen Pelastakaa Lasten käyttöön.

Eettisyyden näkökulmasta näen mahdollisena haasteena sen, miten ammattilaiset käyttävät kortteja. Mikäli esimerkiksi ajan puutteen vuoksi korteista valitaan käytettäväksi vain osa, saattaa lapsen kannalta tärkeitä asioita jäädä sanomatta tai huomioimatta. Toisaalta on mahdollista, että ilman huolellista itsereflektiota ammattilainen saattaa ohjata keskustelua omien tavoitteidensa mukaisesti. Tällöin prosessi voi olla jopa haitallinen lapselle. Kolmantena haasteena näen tilanteen, jossa keskustelussa nousee esiin jotakin eteenpäin ilmoitettavaa, mutta ammattilainen ei tätä kuitenkaan uskalla syystä tai toisesta tehdä. Yksikin ilmoittamatta jätetty rikos suojelee ainoastaan tekijöitä. Kokonaisuutena voikin todeta, että groomingin käsittely vaatii ammattilaiselta sensitiivisyyden lisäksi kykyä kohdata omia haastavia tunteita. Tästä voi muodostua joillekin ammattilaisille kynnykskysymys.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessini myötä olen oppinut ymmärtämään, miten iso ja yleinen uhka grooming on tämän päivän lapsille. Oman sukupolveni edustajat eivät ole joutuneet nuoruudessaan kohtaamaan mitään vastaavaa, joten ymmärryksen ja tiedon lisääminen ammattilaisten keskuudessa on avainasemassa. Olen myös tullut tietoiseksi siitä, kuinka ongelmaa helposti vähätellään eikä ymmärretä sen vaikutuksia lapsiin. Ilmiön normalisoituminen tulee estää ja tiedostaa, ettei aikuisen tule milloinkaan olla seksuaalissävyytteisesti yhteydessä lapseen. Mikäli näin tapahtuu, on kyse seksuaaliväkivallasta, ja siitä tulee aina ilmoittaa eteenpäin ilmiön kitkemiseksi.

Grooming on vaikea ja moniulotteinen ilmiö, jonka tunnistaminen voi olla haastavaa. Seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat monelle ylipäänsä aiheita, joista on vaikea puhua. Kun groomingiin liittyy vielä rikosulottuvuus, on erityisen tärkeää, että ammattilaiset kehittävät osaamistaan lasten parhaaksi. Puutteellinen ja asenteellinen seksuaalikasvatus, jota erityisesti aiemmat sukupolvet ovat saaneet, hankaloittaa seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelyä entisestään. Onneksi seksuaalikasvatus on viime vuosina kehittynyt positiivisempaan suuntaan, jossa korostuu tieto siitä, että asioista puhuminen tuo keinoja vaikeidenkin aiheiden käsitteelyyn. Seksuaalikasvatuksen merkitystä lapsia suojaavana tekijänä ei voi liikaa korostaa. Meidän kaikkien lapsia ja nuoria kohtaavien tehtävä on suojella lapsia, ja ensimmäinen askel siinä on läsnäolo ja kiinnostuksen osoittaminen. Vaikenemalla emme voi suojella lapsia. Katsoamalla asioita avoimesti ja antamalla luvan puhua niistä voimme vahvistaa lasten kykyä toimia vaikeissakin tilanteissa.

8 Lähteet

Painetut

- Bildjuschkin, K. 2015. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: THL.
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus -seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Minerva.
- Cohen, J. A., Murray, L. K. & Mannarino, A. P. 2013. Trauma-focused cognitive behaviour therapy for child sexual abuse. Teoksessa Cognitive Behaviour Therapy for Children and Families, edited by Graham, P. & Reynolds, S. Cambridge University Press.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo.
- Kokkonen, K., Kokkonen, S. & Puustinen, N. 2020. Seksuaalikasvatus tukee nuoren omia rajoja. Teoksessa Oinas, M.-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. (toim.) Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Koordinaatti.
- Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: THL.
- Mantsinen, C. & Maijala, H. 2015. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: THL.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki.
- Nikolovska, M. 2020. The internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children. Jyväskylän yliopisto informaatioteknologian tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7963-8>
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus.
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Paalanen, T. & Kontinen, E. 2015. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Bildjuschkin, K. (toim.) Helsinki: THL.
- Riihonen, R., Laru, S. & Cacciatore, R. 2015. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: THL.
- Saarela, J. 2020. Turvataidot vahvistavat nuoren itsetuntemusta. Teoksessa Oinas, M.-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. (toim.) Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Koordinaatti.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Seksuaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puheeksiotto. Opas ammattilaisille. 2019. Exit-pois prostituutiosta ry. Usva-hanke 2017-2019.

Sillfors, P. 2020. Grooming eli seksuaalinen houkuttelu - mistä on kyse? Teoksessa Oinas, M-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. (toim.) Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Koordinaatti.

Stallard, P. 2013. Adapting cognitive behaviour therapy for children and adolescents. Teoksessa Cognitive Behaviour Therapy for Children and Families, edited by Graham, P. & Reynolds, S. Cambridge University Press.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.

Tasa, J. 2020. Sanoilla on merkitystä - käsitteiden määrittelyä. Teoksessa Oinas, M-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. (toim.) Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Koordinaatti.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämiss-prosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Tolvanen, M. & Forss, M. 2013. Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Refereeartikkel. Edilex.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 2021. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Sähköiset

Cambridge Dictionary. 2021. Cambridge University Press. Viitattu 14.8.2021. <https://dictionary.cambridge.org/>

Craven, S., Brown, S. & Gilchrist, E. 2006. Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. Journal of Sexual Aggression (November 2006), Vol. 12, No. 3, pp. 287-299. Viitattu 10.7.2021. <http://dx.doi.org/10.1080/13552600601069414>

Europol. 2017. Online sexual coercion and extortion as a form of crime affecting children. Law enforcement perspective. Viitattu 10.7.2021. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/online-sexual-coercion-and-extortion-form-of-crime-affecting-children-law-enforcement-perspective>

ETS 201. Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. 2007. Viitattu 8.8.2021. <https://rm.coe.int/1680462532>

Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., Pintos, A. 2021. Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*; Oxford Vol. 119. Viitattu 10.7.2021. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104651>

Jansen, H. A. 2015. Treatment of online sexual abuse. Teoksessa *Is it really that bad? An anthology of online sexual abuse of children and young people*, kirjoittanut Jakobsen G, Sørensen K, Almind H & Gundorff H. Save the Children Denmark. Viitattu 12.7.2021. <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/12241/pdf/is-it-really-that-bad-an-anthology-of-online-sexual-abuse-of-children-and-young-people.pdf>

Joleby, M., Landström, S., Lunde, C. & Jonsson, L. S. 2020. Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse - a mixed methods study of court verdicts. *Psychology, crime & law* 2021, vol. 27, no. 2 159-181. Viitattu 12.7.2021. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2020.1781120>

Kloess, J.A., Hamilton-Giachritsis, C.E., & Beech, A.R. 2019. Offense Processes of Online Sexual Grooming and Abuse of Children Via Internet Communication Platforms. *Article. Sexual Abuse* 2019, vol 31 (1) 73-96. Viitattu 8.7.2021. <https://doi.org/10.1177/1079063217720927>

Lastensuojelulaki 1111/2016. Viitattu 28.5.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelu-laki%2025%C2%A7>

Moritz, D. & Christensen, L. S. 2020. When sexting conflicts with child sexual abuse material: the legal and social consequences for children. *Psychiatry, Psychology and law*. Viitattu 10.7.2021. <https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1742242>

MLL 2019. Lapsen kasvu ja kehitys. Viitattu 26.5.2021. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/9-12-v/>

Pelastakaa Lapset. 2021a. Grooming lasten silmin -selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä. Viitattu 15.5.2021. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/grooming_lasten_silmin_2021.pdf

Pelastakaa Lapset. 2021b. Viitattu 21.7.2021. <https://www.pelastakaalapset.fi/kehittamis-ja-asiantuntijatyo/nettivihje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/>

Quayle, E., Allegro, S., Hutton, L., Sheath, M. & Lööf, L. 2014. Rapid skill acquisition and online sexual grooming of children. *Computers in Human Behavior*. Elsevier Ltd. Viitattu 24.6.2021. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.07.005>

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 2.8.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki%20#L20>

Sørensen K. 2015. Grooming - a strategic process. Teoksessa *Is it really that bad? An anthology of online sexual abuse of children and young people*, kirjoittanut Jakobsen G, Sørensen K, Almind H & Gundorff H. Save the Children Denmark. Viitattu 3.7.2021. <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/12241/pdf/is-it-really-that-bad-an-anthology-of-online-sexual-abuse-of-children-and-young-people.pdf>

Tang Li Hui, D., Wei Xin, C. & Khader, M. 2014. Understanding the behavioral aspects of cyber sexual grooming: Implications for law enforcement. *International Journal of Police Science & Management* 2015, Vol 17 (1) 40-49. Viitattu 10.7.2021. <http://dx.doi.org/10.1177/1461355714566782>

- THL. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2019. Viitattu 28.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y ja <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>
- THL. 2020. Väkivaltakäsitteiden sanasto. Viitattu 8.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 2.8.2021. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valtioneuvosto. 2021. Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Viitattu 16.6.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Väestöliitto. 2021. Seksuasiooikeudet. Viitattu 31.5.2021. https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2018/10/7d3a0996-vaestoliitto_seksuaalioikeudet_juliste_a4_web.pdf
- Väestöliitto. 2018. Mitä on sexting? Viitattu 31.5.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/video/mita-on-sexting/>
- Winters, G. M. & Jeglic, E. L. 2016. I Knew It All Along: The Sexual Grooming Behaviors of Child Molesters and the Hindsight Bias. *Journal of Child Sexual Abuse*. Viitattu 9.7.2021. <http://dx.doi.org/10.1080/10538712.2015.1108945>.
- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C. & Beech, A. R. 2013. Victims' Voices: The Impact of Online Grooming and Sexual Abuse. *Universal Journal of Psychology* 1 (2): 59-71, 2013. Viitattu 10.7.2021. <http://dx.doi.org/10.13189/ujp.2013.010206>

Kuviot

Kuvio 1: Grooming on yksi väkivallan ilmenemismuoto	11
Kuvio 2: Mistä groomingissa on kyse	14
Kuvio 3: Grooming lapsen näkökulmasta	29
Kuvio 4: Korttien käytön prosessi	31
Kuvio 5: Konstruktivistisen kehittämistyöni kuvaus.....	37